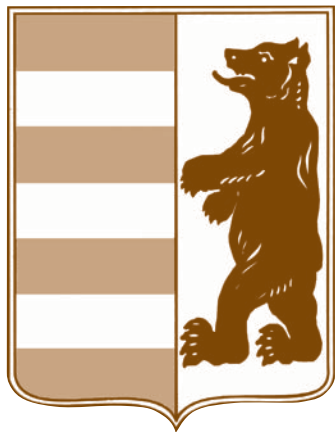

Podkarpatská Rus

Časopis Společnosti přátel Podkarpatské Rusi

2|2014

Diskuse ve veřejném prostoru o osudu Podkarpatska |
Profesor Magocsi dostal Cenu Rudolfa Medka |
Valná hromada 2014 | Obrázky z Koločavy | Ivan Pop: První
světová válka a Podkarpatská Rus | Život bojovníka | Karel
Richter: Jak republika přišla o část svého území

Země v centru pozornosti

„Nádherné připomenutí míst, odkud pocházel můj tatka. Narodil se v Užhorodě, mluvil česky, rusky, maďarsky a byl díky tomu světoběžník, a nic pro něho nebyl problém. Nádherný kraj, krásní lidé, úžasná směsice kultur včetně Huculů!“

„Vzpomínám, jak jsem byla na Podkarpatské Rusi v r. 2008 na zájezdu. Posílám fotografie z Polonin a Koločavy. Moc se mi tam líbilo – překrásná, klidná, nedotčená příroda, i města a velmi příjemní lidé...“

To jsou jen dva z ohlasů, které nám v průběhu pořadu Noční mikroforum poslali posluchači Českého rozhlasu. Na jeden z květnových večerů mě do tohoto pořadu pozvala herečka Gabriela Vránová, abych pohovořila o svém rodném kraji a lidech, kteří tam žijí. O tom, jak na něj vzpomínám, o dějinách, o rusínských obyčejích i kultuře, o jídle, která se tam vaří, o Rusínech jinde ve světě. Během vysílání nám psala na rozhlasovou e-mailovou adresu a telefonovala řada posluchačů, jeden nám dokonce poslal i pěkné fotografie ze svého nedávného zájezdu. Obě nás v nočním studiu u mikrofonu ten hojný a spontánní ohlas příjemně překvapil. Jistě to je tím, že onen kraj za našimi resp. slovenskými hranicemi mnozí stále vnímají jako součást naší historie a hlavně kultury, cítí souznělost. Mnoho lidí někdejší Podkarpatskou Rus navštívilo i v posledních letech, okouzlena je, zamilovali si ji.

K zájmu a hojným ohlasům jistě významně přispěla současná napjatá situace na Ukrajině, která se samozřejmě týká i Podkarpatska. Naši lidé se o ni živě zajímají. Jak to pěkně vzkázal pan Větyška z Jindřichova Hradce na valné hromadě naší Společnosti: „Přejme jim klid a mír, abychom se opět mohli setkávat v lepších časech.“

Je to přání nás všech. A jsme zároveň přesvědčeni (říká to i prohlášení SPPR schválené na valné hromadě): „Ukrajina v současné době prochází velkými změnami. Je otázkou, jestli z nich vyjde posílena či naopak. Sluchu by se však mělo dostat všem národům a národnostem.“

AGÁTA PILÁTOVÁ

Paní Zdeňka Bártová poslala několik snímků jako ohlas na rozhlasový pořad (na Dvojce Českého rozhlasu) o Podkarpatské Rusi.

Připojit, nebo anektovat Podkarpatskou Rus?

Originální výstava, nazvaná **Verchovina**, evokovala fiktivní kampaň před (rovněž fiktivním) referendem o dalším osudu Podkarpatské Rusi. „Integrace, připojení, přičlenění, nebo anexie?“ Takhle se ptají prostřednictvím velkoformátových plakátů mladí umělci z Košic sdružení ve skupině Kassaboys. Plakáty byly od dubna do června k vidění na zdi na pražském nábřeží Kpt. Jaroše a Edvarda Beneše pod Letenskými sady, kde je Galerie Artwall vystavovala pod širým nebem. O projektu jsme si povídali s kurátorkou Lenkou Kukurovou a výtvarníky Radovanem Čerevkou a Tomášem Makarou.

Verchovina je výtvarným, přitom mnohovýznamovým projektem...

Ano, má několik vrstev. Tou první, která se nabízí, je paralela s krizí na Ukrajině a připo-

jením Krymu k Rusku. Pohráváme si s myšlenkou připojení další části dnešní Ukrajiny, Podkarpatské Rusi, k nějakému jinému, blíže neurčenému celku.

Podkarpatskou Rus jste jistě nezvolili náhodou.

Pocházíme z Košic, odkud je to na hranice Ukrajiny a tedy i na Podkarpatskou Rus poměrně blízko. Do Užhorodu to máme méně než sto kilometrů. Kromě toho sami máme rusínské kořeny. Chtěli jsme se tedy ke zmíněné krizi vyjádřit skrze tak trochu podvrtnou fikci. Vymysleli jsme referendum, které ve skutečnosti nenabízí žádné možnosti volby, spíše směřuje k anexi. K tomu používá různých slov, více či méně maskujících skutečné choutky vyhlásovatelů referenda.

Pokračování na straně 3

POZVÁNKY

MUZEJNÍ NOC

se bude konat **v sobotu 14. června** v Domě národnostních menšin v Praze 2, Vocelova 3. Pokud máte zájem o Rusíny a o kulturu dalších národností žijících v Česku, přijďte od 19 – 24 hodinou do Společenského sálu DNM. Představí se zástupci národnostních menšin, uvidíte ukázky z jejich literatury, folkloru, filmů. Podrobnosti o rusínském programu najdete na našich webových stránkách nebo na stránkách DNM.

PŘEDSTAVUJEME

„NÁROD ODNIKUD“

Knihu profesora Paula Roberta Magocsiho o Rusínech *Národ odnikud*, která právě vychází česky, představíme našim členům a přátelům **ve čtvrtek 19. června v 16.30 hodin** v Domě národnostních menšin Praha 2, Vocelova 3. Osobně ji bude prezentovat autor a nakladatel Valerij Padjak z Užhorodu. Bude ji možno zde zakoupit.

SLATIŇÁKY.

jejich rodinné příslušníky a přátele srdečně zveme na přátelské setkání **v sobotu 22. června 2014 od 13 do 19 hodin** opět v restauraci hotelu Balkán v Praze 5 na Smíchově, Svornosti 28. Přijďte všichni, kteří jste nezapomněli na přátele a hezká léta prožít ve Slatině! Spojení: tram. č. 7, 10 a 14 do stanice Zborovská, nebo metrem B do stanice Anděl. Na shledanou se těší Marie Hrozová, rozená Dostálová.

Valná hromada 2014

Pravidelná valná hromada naší Společnosti 26. dubna ve Společenském sale Domu národnostních menšin v Praze proběhla podle programu na pozvánce. Před začátkem jednání se představil s několika rusínskými písníčkami mladý nevidomý hudebník Rolando Lombino; zpěv doprovázel hrou na akordeon. Jeho příjemné vystoupení potěšilo hned několikrát. Především – hrál a zpíval pěkně, přesvědčil, že je kvalitní muzikant. Obdivuhodné také bylo, že „Nerusín“ se z vlastního zájmu naučil lidovým písním Podkarpatska a východního Slovenska, a že je procítěně a s dobrou výslovností interpretoval. Navíc jeho produkce symbolizovala vzájemnou spřízněnost Evropanů: chlapec je italského původu, žije v Praze a zpívá rusínsky...

Zprávu o činnosti SPPR přednesla tajemnice **Dagmar Březinová**, revizní zprávu **Jan Čopík**. V průběhu jednání vystoupili zástupci z regionů a v diskusi několik dalších účastníků valné hromady. Poté byl přečten návrh prohlášení k aktuální situaci na Ukrajině a Podkarpatské Rusi a zvoleny nové orgány Společnosti. Návrh úprav stanov, Prohlášení k Ukrajině, volbu i usnesení přítomní účast-

Italský muzikant Rolando Lombino hraje na valné hromadě

níci schválili. Na závěr představil výkonný výbor novou vizuální prezentaci SPPR a pozval účastníky na malé pohoštění.

Uveřejňujeme dokumenty valné hromady a výtahy z přednesených příspěvků.

red

Zpráva revizní komise

Členové revizní komise se v období od loňské valné hromady účastnili všech schůzí výkonného výboru i dalších aktivit Společnosti. Revizní komise tak měla neustálý přehled o aktivitách i finančních tocích Společnosti.

Je třeba konstatovat, že zejména v prvních měsících po loňské valné hromadě byla činnost Společnosti do určité míry paralyzována aktivitami dvou nových členů výkonného výboru. Těmto nedorozuměním by napříště měla předcházet např. navrhovaná změna stanov (dvouleť členství před možností být volen do výkonného výboru, možnost kooptace členů výkonného výboru a revizní komise v období mezi valnými hromadami). Pružnější znění stanov by však mělo umožnit rovněž zapojení případných nových členů, bez nichž by se naše Společnost zákonitě nemohla rozvíjet.

Mezery revizní komise shledává v evidenci plateb členských příspěvků v odbočkách.

Výkonný výbor a revizní komise nejsou automaticky informovány o členech platících v odbočkách. Po aktivitě výkonného výboru a revizní komise byly patřičné informace získány pouze z odboček v Jindřichově Hradci a Teplicích (prozatím nikoli z Liberce a Brna). Revizní komise v této souvislosti zdůrazňuje, že nejde o to peníze z členských příspěvků odbočkám odebrat. Bez informací však nelze vést přesnou evidenci členů a rovněž správně posílat časopis.

Revizní komise ověřila hospodaření a účetnictví Společnosti přátel Podkarpatské Rusi za rok 2013. Ověřila rovněž peněžní zůstatky k 31. prosinci 2013 na účtu v bance a v pokladně. V hospodaření společnosti a vedení účetnictví neshledala žádné nesrovnalosti.

Závěrem by členové revizní komise chtěli poděkovat za obětavou práci redakci časopisu, výkonnému výboru i dalším aktivním členům.

Bohatý program Skejušanu

Jak informovala účastníky valné hromady Kateřina Romaňáková, vedoucí Skejušanu, uspořádal rusínský soubor v Chomutově 10. května 2014 své tradiční, letos již 24. setkání rodáků a příznivců. Byla to i příležitost k zamyslení nad uplynulým rokem, bohatým na vystoupení, zájezdy i další aktivity. Svým vystoupením soubor např. oslavil v Chomutově masopust, Velikonoc i Vánoce v Zooparku; byl na Viktoriánských slavnostech, vystoupil na valné hromadě SPPR, uspořádal setkání krajanů, podílel se na řadě bohoslužeb, obohatil kulturní akce pořádané dalšími národnostními menšinami. Tleskali jim účastníci folklorního festivalu v Rožnově p. Radhoštěm i ve Slaném. Se svým vystoupením se v létě 2013 představil v Chorvatsku.

Skejušan má bohatý také letošní kalendář: v květnu byl např. na folklorním festivalu do Ústí nad Labem, v létě se chystá do Karlových Varů a opět do Chorvatska, připravuje se na řadu dalších vystoupení.

Usnesení Valné hromady Společnosti přátel Podkarpatské Rusi dne 26. dubna 2014

1. Valná hromada schvaluje

- a) zprávu o činnosti Společnosti za období od poslední valné hromady (duben 2013 – duben 2014),
- b) revizní zprávu,
- c) návrh úprav stanov SPPR v souvislosti s novým Občanským zákoníkem a s aktuálními potřebami a podmínkami činnosti organizace.

2. Valná hromada schvaluje volbu nového Výkonného výboru SPPR ve složení: Sofia Bolshakova, Dagmar Březinová, Ján Buvala, Jan Čopík, Jiří Havel, Bruno Sopko, Tomáš Pilát, Vlastimil Svoboda

a Revizní komise ve složení: Marie Bartošová, Kateřina Romaňáková, Eva Tittelbachová.

Valná hromada ukládá novému Výkonnému výboru zvolit ze svého středu předsedu, místopředsedu a tajemníka organizace; revizní komisi ukládá zvolit jejího předsedu.

3. Valná hromada vyjadřuje podporu úsilí Ukrajiny a Zakarpatské oblasti (Podkarpatské Rusi) o přiblížení k demokratické Evropě a o spolupráci s EU. Nesouhlasí s expanzivní politikou vedoucích politiků Ruska.

Schvaluje Prohlášení k současné situaci na

Ukrajíně připravené Výkonným výborem a ukládá, aby je VV zaslal státním orgánům a ústavním činitelům ČR.

4. Valná hromada ukládá Výkonnému výboru zasadit se o oživení činnosti o. s. Podkarpatská Rus – náhrada majetkové újmy, jejíž aktivity se po úmrtí ing. Josefa Havla značně utlumily.

5. Valná hromada souhlasí s návrhem, aby výkonný výbor odeslal dopis někdejšímu členům výkonného výboru **J. Soukupovi a M. Valovi** s žádostí o omluvu za jejich nactiutrhácné a destruktivní postupy.

Připojit, nebo anektovat Podkarpatskou Rus?

Dokončení ze strany 1

Co jste říkali nedávnému referendu na Krymu?

Referendum na Krymu proběhlo ve vojenském režimu, tím pádem jeho otázky nebyly otázkami, ale proklamacemi. Právě na to reagujeme proklamacemi na našich plakátech. Za zmíněnými termíny, jako jsou anexe, připojení a další, nejsou otazníky, ale vykřičníky. Když něčemu asistuje vojenská síla, jde vždycky o pochybné rozhodnutí.

Což se samozřejmě netýká pouze Ukrajiny...

Náš projekt připomíná téma, které visí ve vzduchu stále. Evropa od prapočátku měnila hranice. Po dohodách, které byly ve 20. století učiněny, je teď velice nebezpečné znovu a znovu otevírat revizionistické otázky.

Vaše díla jsou zajímavá i výtvarně!

Jde o iluzi předvolebních plakátů, jakýchsi velkých hlasovacích lístků. Pozadí tvoří fotky z turistické mapy Podkarpatské Rusi z 30. let minulého století. První vrstvou je tedy jakási nostalgie za bývalým Československem, druhou pak evokace kampaně před referendem.

Byla výstava vytvořena přímo pro Galerie Artwall?

Ano. Kurátorský tým galerie reaguje prostřednictvím výstav na aktuální, většinou politické dění. V době příprav expozice to byla situace na Ukrajině. Galerie tedy vstoupila do přímého kontaktu s umělci z Košic, a skutečně se potvrdilo, že je jim tohle téma blízké.

Projekt pak ale měl vývoj plný zvratů.

Vývoj projektu byl opravdu hodně turbulentní. Začal vznikat v době, kdy ještě docházelo „pouze“ k pouličním bojům na Ukrajině, politický vývoj šel ale dramaticky dopředu. Náš projekt je tedy reakcí na politickou realitu, která byla v té chvíli aktuální. O tom, jaký bude další osud jed-

notlivých regionů Ukrajiny, by si měli rozhodnout sami tamní obyvatelé; náš projekt je spíše provokací, reakcí na mocenské, expanzivní, imperiální snažení a činy. V tomhle případě se to týká Ruska, ale i my jsme kdysi měli tu svoji malou kolonii, Podkarpatskou Rus.

Kolonii?!

Obrazně řečeno. Tohle území je ohromně zajímavé. Žije tu pět či šest národností. A nikdy předtím mu nepatřilo k Ukrajině, až do připojení k Sovětskému svazu. Dnes se tam ozývají mimo jiné i skupiny, které mají blízko k Západu, Polsku nebo bývalému Československu.

Jaké očekáváte reakce na projekt Verhovina?

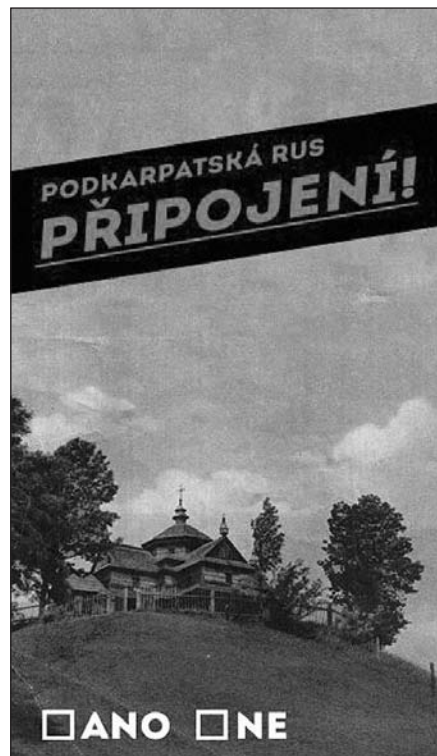
Projekt nemá jednoznačné vyznění. Může popudit jak Ukrajinu, tak Rusíny, ale i tamní nacionalisty. Ty nacionalisty může naštát třeba termín integrace. Ten je spojován kupříkladu se sjednocováním Evropy, což se nacionalistům nelíbí. Takže je tu i hra se slovíčky. S takovými, která ale v zásadě znamenají to samé.

Jak se daří rusínské národnostní menšině na Slovensku?

Snad dobře. Rusíni ale žijí v regionu, kde je velká nezaměstnanost, takže co se týče ekonomické stránky, je to slabší. Je tu ale jedna důležitá věc: díky Rusínům na Slovensku je potencionální strach z ukrajinských přistěhovalců na Slovensku menší, než třeba v České republice. Na Slovensku jsou rusínské a ukrajinské menšiny něčím zcela běžným a tak tam nevznikají bojácné nálady a strach z většího množství utečenců.

Jsou Rusíni na Slovensku hrdou národnostní menšinou?

Myslíme si, že ano. Vnímáme své kořeny, a máme za to, že Rusíni mají všechna práva národnostní menšiny. Hodně Rusínů ale bere jako křivdu hranice schengenského prostoru a Evropské unie s Ukrajinou. Tahle hranice je pečlivě hlídána. Obzvláště pro obce v její bezprostřední blízkosti je to trauma, často jsou kvůli ní rozděleny rodiny a na obou stranách tím trpí. Zastáváme my se na Ukrajinu dostaneme bez problé-

Z „hlasovacích“ plakátů skupiny Kassabovs

mů, z druhé strany potřebují víza. Pohrávání si s myšlenkou, že by se právě tenhle region mohl integrovat k jinému celku, má tedy logiku.

Kam sahají vaše rusínské kořeny?

Tomáš Makara: Moje máma je Rusínka, já jsem tedy poloviční Rusín. Cítím krásu a stále ještě nezkaženost toho území. V dětství jsem tam trávil hodně času a jezdím tam rád dodnes.

Radovan Čerevka: Babička z otcovy strany byla podkarpatská Maďarka z jižních oblastí, děda byl Rusín, který ale působil v Praze. Byli jsme tedy československá rodina. Myslím si, že Československo téhle oblasti dost pomohlo a tamní lidé na to dodnes vzpomínají.

TOMÁŠ PILÁT

Profesor Magocsi získal Cenu Rudolfa Medka

Na neformální slavnosti v areálu Slovanské knihovny v Praze převzal letos 25. dubna profesor Torontské univerzity **Dr. Paul Robert Magocsi**, historik zabývající se dějinami Rusínů, Cenu Rudolfa Medka pro rok 2014. Slovanská knihovna ji uděluje předním světovým osobnostem; oceňuje badatele, spisovatele, nakladatele, filmové tvůrce, novináře a další odborníky z oblasti vědy a kultury zabývající se vzájemnými vztahy Česka se slovanskými národy, výzkumem dějin i současnosti východoevropských a středoevropských zemí a podporou a rozvojem demokracie.

„Cena Rudolfa Medka je pro mne velkou a nečekanou poctou,“ řekl nám při této příležitosti profesor Magocsi. „Se Slovanskou knihovnou léta spolupracuji, je to myslím nejhodnotnější slavistická knihovna ve světě, bez ní bych nemohl napsat řadu prací, např. velkou monografii o Karpatských Rusínech.“ Na čem prof. Magocsi aktuálně pracuje? „Právě teď je to dobrá otázka. V těchto dnech vychází moje kniha *Národ odnikud (Národ znevidky)* v českém jazyce. Od r. 2007, kdy vyšla po prvé, byla už vydána

Profesor Paul Robert Magocsi (vpravo) převzal od ředitele Slovanské knihovny Lukáše Babky Cenu Rudolfa Medka

v sedmi různých zemích a jazycích, a teď tedy česky, brzy bude i maďarské vydání, příští rok polské. Musím však říct, že to je jen nevelká populární kniha; vlastně pouze jakási maketa větší práce. A tu jsem právě dokončil. Jde o základní dějiny Karpatských Rusínů v celém světě,

včetně České republiky, má 680 stran rukopisu a ve vydavatelství Centrální evropské univerzity v Budapešti je připravena k tisku; první vydání vyjde anglicky, ale už se překládá do slovenštiny, uvažujeme o dalších překladech.“

Pana profesora jsme se také zeptali, co soudí o současné situaci na Ukrajině a o ruské agresi. „Ještě když jsem působil jako předseda Světové rady Rusínů, nejednou jsem opakoval, že politické hranice v Evropě jsou stanoveny, měla by být respektována jejich stabilita. Není dobré uvažovat o rozšiřování států na úkor současných hranic, měli bychom spíš usilovat o hlubší integraci Evropy. Je mi líto, že současné Rusko nechápe, že stabilita hranic je i v jeho zájmu a snaží se obnovovat velké Rusko – v podstatě se vracet k podobě bývalého ruského impéria či někdejšího Sovětského svazu. To je v 21. století nebezpečné.“

Není to dobré pro nikoho. Je škodlivé, když někdo dnes přemýšlí v kategoriích národnostních států 19. či 20. století; jsme přece už ve století jednadvacátém!“

ap

Naše aktivity v uplynulém roce (Ze zpráv o činnosti v minulém období)

V souvislosti s novým občanským zákoníkem bylo nutné provést úpravu stanov SPKR; výkonný výbor společně s revizní komisí připravil návrh úprav tak, aby dokument vyhovoval nové legislativě i současnému stavu a potřebám Společnosti. Návrh stanov byl otištěn v časopise Podkarpatská Rus č. 1/2014.

Podpořili jsme projekt režiséra Zdeňka Flídra, – připravovaný dokument Historie národa pod Karpaty, který chce přispět k většímu poznání a pochopení Rusů žijících na Ukrajině, v Polsku a na Slovensku. Režisér o motivech svého záměru řekl: „Jak známe z dějin – a ostatně i z aktuální současnosti –, nerespektování práv národnostních menšin vede k zostřování národnostních konfliktů a nejednou vyvrcholilo válečným konfliktem.“

Naše organizace se 26. 11. 2013 aktivně účastnila 13. mezinárodní konference „Praha jako místo soužití národnostních menšin“ pořádané Magistrátem hl. města Prahy; za naši organizaci a rusínskou menšinu přednesla na dané téma příspěvek PhDr. A. Pilátová. Vystoupil také předseda Klubu TGM Ivan Latko z Užhorodu s informací o aktivitách své organizace.

Průběžně jsme se podíleli na činnosti Rady vlády pro národnostní menšiny, grantových komisí Ministerstva kultury ČR a programové komise Domu národnostních menšin. Přispěli jsme např. k budování knihovny DNM (byla otevřena letos v březnu) i k dalším akcím. V této souvislosti je třeba říct, že spolupráce naší organizace s Domem národnostních menšin se v uplynulém období rozšířila a prohloubila, a to především díky aktivitě jeho vedení.

Ve výstavním sále DNM jsme v květnu 2013 uspořádali výstavu Pred a Po; na pozvání Společnosti ji přijel do Prahy uvést slovenský karikaturista rusínského původu Fedor Vico a představil své kresby a karikatury Vl. Jiráňka, vzniklé před rozpadem společného státu a po něm (odtud název výstavy).

Loni jsme se ve dnech 16. – 19. května účastnili Mezinárodního knižního veletrhu „Svět knihy“ v Praze na Výstavišti, kde měl Dům národnostních menšin vlastní stánek. Tradičně jsme vystavovali knihy a časopis „Podkarpatská Rus“. V květnu 2013 jsme uspořádali besedu s historikem Karlem Richterem a Petrem Hofma-

nem s názvem „Z gulagu přes Duklu do Prahy“. Oba historici přinesli zajímavá, v řadě případů téměř neznámá fakta o účasti podkarpatských Rusů v zahraničním odboji. V rusínské části programu Muzejní noci v září 2013 v DNM jsme uvedli film Marka Škopa Osadné, partnerská organizace Rusínská iniciativa.cz, představila projekt „Rusíni – mlčící menšina“ a ukázky rusínské kuchyně.

Ve dnech 12. – 14. července se naši členové zúčastnili 12. Světového kongresu Rusů v Užhorodě, Mukačevě a Svaljávě.

V závěru roku se ve Společenském sále DNM 17. 12. setkali členové Společnosti na předvánočním posezení. Promítli jsme si film režiséra Zd. Flídra „Vyšla zvizda jasná“ a nově natočený dokument „Koločava“ autorů Jiřího Kroba a Tomáše Kouckého.

V posledních letech spolupracujeme s mladými Rusy ze Slovenska z organizace Rusínská iniciativa.cz. Mladá člá organizace organizuje i úspěšné samostatné akce (rusínský ples) a pro naši organizaci připravuje např. webové stránky, za což jí děkujeme. Mimochodem, naše webové stránky mají značný ohlas. Budeme rádi, když se v budoucnu spolupráce s Rusínskou iniciativou rozšíří.

Časopis Podkarpatská Rus vycházel v roce 2013 opět 4x ročně, většinou s rozšířeným rozsahem. Uveřejňoval aktuální informace a obrazovou dokumentaci o činnosti a aktivitách organizace i dalších rusínských společenství – o našich tematických besedách, promítání filmů, výstavách atd. Přinášel zprávy o životě rusínské národnostní menšiny v ČR i v dalších zemích, zejména na Slovensku, články o rusínských umělcích žijících či působících v Česku a v SR, reportáže, rozhovory s představiteli české kultury, kteří navštívili Podkarpatsko. Sledoval humanitární aktivity na pomoc Podkarpátí, představoval zajímavé osobnosti rusínského původu v dějinách i v současnosti. Věnujeme velkou pozornost historii Rusů a Podkarpatské Rusi, pokračujeme v oblíbeném historickém seriálu Obrázky z podkarpatských měst, publikujeme studie a stati historiků a publicistů o dějinách a významných rusínských osobnostech. O ohlasu časopisu svědčí hojná pošta; čtenáři se na redakci obrací s žádostí o pomoc při hledání příbuzných,

stop po předcích či přátelích, i s prosbou o bližší informace o konkrétních lokalitách na PR atd. Obrací se na nás také studenti i badatelé.

Z některých letošních aktivit jmenujeme minifestival „O Podkarpatské Rusi slovem i obrazem“ na zámku v Čakovcích, pro nějž SPKR připravila výstavu fotografií Jiřího Havla a Rudolfa Štursy, besedu dr. Pilátové a film Marka Škopa „Osadné“. Zmíníme také podíl na Mezinárodním knižním veletrhu Svět knihy (ve dnech 15. – 18. 5. 2014 na Výstavišti) a na Muzejní noci (14. 6. v DNM) s prezentací naší Společnosti. Na podzim plánujeme v DNM výstavu grafických listů Josefa Řeřicha Dřevěné kostely v oblasti Karpat, promítání filmu Písně polonin aj.

K činnosti výkonného výboru: Na loňské valné hromadě došlo k částečné personální obměně výkonného výboru Společnosti, byli do něj zvoleni pánové Soukup a Valo. Musíme přiznat, že to byla chyba, protože dosud je nikdo z nás neznal. Ale upřímně řečeno – uvádím to jako „polehčující okolnost“ našeho postupu – měli jsme radost, že k aktivní činnosti ve Společnosti se hlásí noví, mladší členové a chtějí s námi spolupracovat. Navíc pan Valo pochází z rusínské rodiny, což jsme také přivítali. Stala se však nečekaná, a pro většinu z nás dosud nepochopitelná věc. Už na první schůzi nového výboru jsme byli výše jmenovanou dvojicí obviněni z jakýchkoli protiprávních činností a vyzváni, abychom jim předali veškerou dokumentaci o Společnosti, včetně databáze členské základny. Když jsme to odmítli, založili si jakýsi svůj pseudovýbor a podali na stávající výkonný výbor trestní oznámení. Obvinění, která v něm uvedli, byla nesmyslná a urážlivá, neměli k nim žádné věcné důvody ani důkazy. Policie případ prošetřila, nezjistila žádné nedostatky a trestní oznámení odložila. Načež oba pánové přerušili se Společností kontakt. Výkonný výbor považuje takové jednání za hrubý útok a urážku VV i celé Společnosti. Něco takového je nepřijatelné z morálního i právního hlediska. Od obou jmenovaných budeme požadovat satisfakci.

Postihla nás i další ztráta: loni v červenci zemřel pan ing. Zdeněk Ouško, dlouholetý člen Společnosti i výboru. Takže prakticky celé funkční období jsme ve výkonném výboru pracovali ve 4 lidech s pomocí členů revizní komise. Naše práce tím byla výrazně ztížena.

Má to pro nás smysl, říkají členové odbočky v Jindřichově Hradci

(Z příspěvku Jiřího Větyšky)

Žijeme v neklidné světě, politická situace se mění, je vážná krize na Ukrajině. Mnozí členové naší Společnosti navštívili převážně její západní část, naši milou Podkarpatskou Rus. S napětím sledujeme vývoj, protesty občanů Kyjeva, pád vlády, chaos, který skočil násilnostmi a krveprolitím. Věříme, že lid si tu zvolí novou vládu a parlament, a postupně tak dojde k mírovému řešení složité situace. Bohužel tu velkou roli hraje také zájmy velmocí na Východě i na Západě. Vzpomínáme na obyvatele Podkarpatské Rusi a celé Ukrajiny, přejme jim klid a mír, abychom se opět mohli setkávat v lepších časech.

Výbor naší odbočky postupně plnil úkoly uložené minulou valnou hromadou. Máme rozdělené úkoly a na každého je spolehnutí. Mnohdy se podivujeme, co nás celá léta drží pohromadě. Tato práce nás baví, vzájemně se uznáváme a myslíme si, že pro nás všechny má smysl.

Výbor se sešel na 9 schůzích, kde jsme podle plánu práce připravovali společné akce a snažili jsme se, aby každý člen byl o nich dobře informován. Účast na nich byla asi šedesátiprocentní. Konaly se celodenní výlety do Jihlavy, na Klet, do Malíkovských skal, někteří naši členové byli v Maďarsku v lázních Harkány.

Důležitá byla pro nás předvánoční veřejná beseda; v družném posezení jsme tu probrali naše

problémy, členové řekli své připomínky a výbor získal podněty pro práci v letošním roce. Řešili jsme také finanční situaci. Nedaří se nám oslovovat sponzory, většinu akcí si tak platíme sami, musíme obracet každou korunu.

Spolupráce s mateřskou organizací v Praze je dobrá, v posledním období jsme se však neúčastnili schůzí výkonného výboru, cestovné je pro nás drahé a řada problémů se nás netýká. V příštím období musíme vzájemnou komunikaci zlepšit, byli bychom také rádi, kdyby se uvnitř organizace našel nevelký obnos na některé naše akce – na výstavy a na režijní náklady. V závěru bych rád poděkoval výboru za dobrou práci.

Obrázky z Koločavy

Koločava leží v okrese Mižhirja (bývalý název městečka Volové) ve střední části Podkarpatské Rusi v oblouku řeky Terebly. Je vzdálena od Mižhirje kolem 20 km, do Ust' Čorné na jihovýchod je to necelých 30 km. Nejbližší železniční spojení v Buštině je 48 km jižním směrem. Jméno města Koločavy je v našich končinách známý pojem. V období zejména posledních dvaceti let je totiž cílem návštěvy stovek, ne-li tisíců našich turistů. Není pochyb, že Koločavu nejvíce proslavil román I. Olbrachta „Nikola Šuhaj loupežník“ (první vydání vyšlo v r. 1933). Jak známo, tento zbojník skutečně žil a pocházel z Koločavy a známý spisovatel z něj vytvořil legendu. V postavě Nikoly Šuhaje zobrazil hrdinu, bojujícího za svobodu a proti nespravedlivým sociálním poměrům. Román byl příznivě přijat kritikou pro své umělecké ztvárnění i pro mistrný jazyk a brzy se zařadil mezi klasická díla. Významnou zásluhou I. Olbrachta bylo, že jako jeden z prvních spisovatelů dostal do bližšího povědomí českých čtenářů Podkarpatskou Rus, její přírodu, život tamních obyvatel. Nelze však pominout jistou kritiku románu, zejména ze strany představitelů čs. státního aparátu. Z jejich pohledu totiž vlastně oslavoval zločince, který se dopouštěl loupeží a zločinů na místních obyvatelích, včetně vražd čs. četníků.

Jak se I. Olbracht dostal do Koločavy? V červenci 1931 navštívil Podkarpatskou Rus poprvé, v r. 1932 se tam vrátil znovu a usadil se v Koločavě na delší dobu. Nalezl v kraji a v místních lidech zalíbení a vracel se tam pak každý rok až do r. 1936. Bydlel v Koločavě-Lazech u R. Davidovičové. První rok věnoval práci na reportážních o Podkarpatsku, které vycházely v Literárních novinách. Byly posléze shrnuty do útlé knížky „Země bez jména“ (1932), později je autor rozšířil a vydal pod názvem „Hory a stáletí“ (1935). Reportáže I. Olbrachta svým poměrně kritickým hodnocením tamních poměrů vyvolaly v české veřejnosti nemalý ohlas. Je nutno poznamenat, že reportáže byly psány v období hospodářské krize, kterou tehdy trpěly mnohé státy Evropy, včetně ČSR a Podkarpatské Rusi. Škoda, že pozornosti autora ušla pozitivní snaha čs. vlády, zaměřená na rozvoj školství a vzdělanostní úroveň obyvatel Podkarpatska, na rozvoj tamního zemědělství, na budování hlavního města Užhorodu, na modernizaci okresních měst od Mukačeva až po Rachov, na zlepšení stavu dopravní sítě země a v neposlední řadě i na rozvoj turistiky v zemi.

V r. 1933 I. Olbracht vydal již zmíněný román „Nikola Šuhaj loupežník“ a připravil námět k filmu „Marijka nevěrnice“. Scénář k němu napsal K. Nový, režisérem byl V. Vančura. Film byl natočen v autentickém prostředí Koločavy a v údolí Černé Riky v létě 1933. Svým sociálně kritickým obsahem i milostnou zápletkou se dílo stalo vzácným příspěvkem do zlatého fondu české kinematografie z autentického prostředí Podkarpatské Rusi a také dokladem o Vančurově filmařské invenci. Film měl premiéru 2. března 1934 v kině Kotva v Praze.

Vraťme se však k naší Koločavě. Obec je rozsáhlá, s katastrálním územím o rozloze 124 km²,

Kostelík se zvonici v Koločavě

což ji v podmínkách Podkarpatska řadí mezi obce střední velikosti. Táhne se podél řeky Terebla v délce 5 km a historicky ji tvořily tři části: Nižní Koločava (osady Lazy a Horb) a Vyšní Koločava, která později přijala název Negrovec. V jižní části Koločavy – osadě Horb, se v období Československé republiky nacházel notariát (v 30. letech 20. století zde působil notář A. Petrašovský) a četnická stanice (v r. 1937 tu konali službu vrchní strážmistr F. Vejtas, strážmistr F. Zlámal, J. Šubčík, L. Andrýsek a četník na zkoušku – závodčí K. Loukota). V této části Koločavy mělo své působení i oddělení finanční (celní) stráž s dozorcí J. Petrem a J. Lempelem (stav v r. 1938).

V Horbu je starší řeckokatolický kostel sv. Duha z konce 18. století, kde se nacházejí hroby tří četníků: strážm. Hrabala, zastřeleného N. Šuhajem, strážm. J. Zelenky, zastřeleného vojenským zběhem V. Rošincem a strážm. J. Hochmana (zemřel na mrtvici). Ostatky četníka J. Kubína, zastřeleného N. Šuhajem, převezli do rodné Příbrami. Sám N. Šuhaj pocházel z osady Lazy, bydlel v části Suchar Potok.

V polovině 30. let žilo v Koločavě přibližně 3.500 obyvatel, z toho 3.100 Rusů, kolem 50 Čechů a Slováků a 350 Židů. Zdrojem obživy většiny obyvatel bylo zemědělství, chov dobytka a lesní hospodářství. V obci měli živnost kováři, klempíři, truhláři, krejčí, obuvníci nebo řezníci. Byla zde také mlékárna, kterou spolu s obchodem vedl místní rusínský podnikatel V. Poliščuk. Rusíni si v Koločavě jako konzumní spolek založili „Russkoje potrebitelnoje družstvo“ a vlastní spořitelnu pod názvem „Kreditnoje družstvo“. Byli národnostně uvědomělí, měli svůj Ruský Národní dům s čítárnou A. Duchnoviče a jeho pomníčkem před domem. Koločavští měli po volbách v r. 1935 v okresním zastupitelstvu ve Volovém také svého zástupce – dělníka a sociálního demokrata I. Ledneja. Podle stavu v r. 1938 byly v Koločavě dvě rusínské obecné školy – Koločava-Horb (učitelé V. Kidora, V. Oberbichler, I. Pachirová, M. Stručenko), Koločava-Lazy (učitelé V. Opaleník, A. Bílaková, Z. Fircák, Ch. Herškovičová a R. Huč), lidová hospodářská škola (učitel M. Stručenko) a česká obecná škola (učitelé J. Čech, M. Vaňková, R. Jedlička a V. Ježková). V Koločavě se na-

Filmový štáb a herci z filmu „Marijka nevěrnice“. I. Olbracht stojí uprostřed třetí řady.

cházely Správa státních lesů (přednosta lesmistr A. Benda), dva mlýny a tři hostince (K. Lebovič, E. Šafár a H. Wolf ml.), kde se při různých příležitostech setkávali místní lidé, konaly se svatby, pořádaly zábavy.

Je to již několik desítek let, co jsem měl příležitost navštívit Koločavu, seznámit se s životem v obci a dokonce se tam setkat s Eržíkou, bývalou manželkou N. Šuhaje. Byl to neopakovatelný zážitek. Dostat se tehdy do Koločavy v období 70. let bylo obtížné. Dnes se do Koločavy dá cestovat volně a městečko se stalo Mekku především českých turistů. Místní nadšenci (Natalka Tumarec a další) zde před časem založili muzeum, které připomíná předválečné časy a období N. Šuhaje. Koločava se stala námětem pro divadelní hru a film („Balada pro banditu“), posloužila jako inspirace i známému pěveckému duu sourozenců H. a P. Ulrychových – pro hudební pořad i CD s 22 písničkami. V Brně již několik let působí stylová restaurace „Koločava“ s českou a podkarpatskou kuchyní. V Heřmanicích, v předhůří Jeseníků, je v provozu ranč „Koločava“, který se zabývá chovem koní a je vyhledávanou turistickou atrakcí. Celkem nedávno byla zahájena spolupráce mezi rodným městem I. Olbrachta Semily a Koločavou na základě smlouvy o spolupráci a partnerství, podepsané v r. 2013. Je potěšitelné, že Koločava je dnes u nás inspirativní pojem svého druhu a představuje významnou část našeho kulturního dědictví z období společného soužití s Podkarpatskou Rusí.

V. KUŠTEK

Foto archiv

Prohlášení Společnosti přátel Podkarpatské Rusi

Společnost přátel Podkarpatské Rusi jako zastupce rusínské národnostní menšiny v České republice sleduje s obavami vývoj na současné Ukrajině. Aktivitu Ruské federace jsou z hlediska současného mezinárodního práva nepřijatelné. Podporujeme ukrajinský stát ve směřování k Evropě a evropským hodnotám. Na druhou stranu je však třeba vzít v potaz nedodržování práv původních obyvatel území dnešní Zakarpatské oblasti (zvláště Rusínů) současnou Ukrajinou (samozřejmě i Sovětským svazem v minulosti). Jde zejména o práva svobodně se přihlásit ke své národnosti a právo na vyučování v rusínském jazyce.

Společnost přátel Podkarpatské Rusi proto apeluje na vládu, prezidenta a další státní orgány České republiky, aby při jednáních s představiteli Ukrajinské republiky (případně představiteli třetích států na mezinárodních fórech) podporovala oprávněné požadavky pů-

vodních obyvatel současné Zakarpatské oblasti Ukrajiny:

- * Rusíni (stejně jako další původní národy Zakarpatské oblasti Ukrajiny) mají právo na uznání svého jazyka a právo učit se svému jazyku na státních školách.
- * Rusíni a další původní národy mají právo na uznání své národnosti. Musí mít možnost se ke své národnosti svobodně přihlásit při každé vhodné příležitosti (sčítání lidu apod.).
- * Rusíni a další původní národy musí mít právo sami si upravovat záležitosti spadající do oblasti kultury, vyučování apod. Toto právo by mělo být upraveno v zákonech a reprezentováno vlastními svobodně zvolenými autonomními orgány.

Žádné z výše uvedených základních práv a svobod není na současné Ukrajině státními orgány plně dodržováno a uplatňováno. Právo současného území Zakarpatské oblasti Ukra-

jiny (historicky Podkarpatské Rusi) na vlastní samosprávu a autonomii je zakotveno již v mezinárodní smlouvě uzavřené dne 10. září 1919 v Saint-Germain-en-Laye. Obyvatelstvo Zakarpatské oblasti požadavky na autonomní postavení vyjádřilo rovněž v referendu uskutečněném v roce 1991.

Ukrajina v současné době prochází velkými změnami. Je otázkou jestli z nich vyjde posílena či naopak. Sluchu by se však mělo dostat všem národům a národnostem.

Představitelům České republiky připomínáme, že zaniklé Československo uzavřelo výše zmíněnou smlouvu v Saint-Germain-en-Laye. Podkarpatská Rus by tak z hlediska ČR neměla být zemí neznámou a nevýznamnou. Společnost přátel Podkarpatské Rusi rovněž připomíná, že Česká republika za více než dvacet let nebyla schopna na území Podkarpatské Rusi zřídit řádný konzulát ani české kulturní centrum.

Vzpomínka na maminku – vzácného člověka

Moje maminka, Magdalena Petruňová, rozená Stankanincová, se narodila 31. května 1920 v podhorské vesnici Podplazy severně od Mukačeva jako nejmladší z osmi dětí. Vystudovala katolický učitelský ústav v Užhorodě v roce 1941 a učila až do konce 2. světové války, kdy celá její rodina s bolestí opustila Podkarpatskou Rus a odjela do Prahy.

Zde se seznámila s tatínkem, Ing. Ladislavem Petruňem, který též odešel z Podkarpatské Rusi do Prahy. V únoru 1946 měli svatbu v chrámu Sv. Klimenta.

Postupně se jim narodily dvě děti – Vasil a Magdalena. Celá velká rodina z ČSR, později i z Podkarpatské Rusi (toho času SSSR) a také z USA se sjížděla a scházela v nové rodině Petruňových. Nežilo se jim lehce, zejména v padesátých letech, kdy byla rodina pronásledována, tři její členové neprávem internováni, násilně vystěhováni z Prahy, museli se často stěhovat atd. Přesto maminka i v těchto těžkých chvílích dokázala vytvořit nádhernou rodinnou pohodu a štěstí pro své děti i zázemí pro mnoho dalších lidí. Její pří-

větivá tvář a milý úsměv vítaly každého, kdo přišel, poseděl, pohovořil, ba i mnohokrát přespál.

Nikdy nezapomínala na svou zemi, dodržovala zvyky rodného kraje, zejména velikonoční a vánoční svátky, či rodinné oslavy narozenin. Spolu s tatínkem udržovali trvalý kontakt s původní vlastí. Nejprve písemný, a od roku 1957, kdy to už bylo aspoň částečně možné, i osobními návštěvami na Podkarpatské Rusi. Jak mohli, pomáhali finančně i materiálně široké rodině, která tam žila. Do rodiny přibýli postupně další členové – čtyři vnoučata (Michaela, Petra, Pavel a Ladislav), později čtyři pravnoučata (Ondřej, Jindřich, Matěj a Adélka). Maminka z nich měla obrovskou radost.

Maminka tiše a v klidu odešla 8. 3. 2014 v nedožitých 94 letech. Pohřeb se konal 14. 3. 2014 v chrámu Sv. Klimenta a poté u rodinného hrobu v Praze na Olšanech. Jménem pozůstalých prosím o vaši tichou vzpomínku.

Ing. VASIL PETRUŇ, syn

Foto archiv rodiny

Zakládá se rusínský pěvecký soubor v Praze!

Otiskujeme výzvu členů Rusínské iniciativy – Rusíni.cz, určenou všem, kdo rádi zpívají, znají či se chtějí naučit rusínské písně a na základě své záliby se sdružovat s těmi, kdo mají obdobné zájmy. Autoři výzvy jsou Rusíni ze Slovenska, proto je text ve slovenštině. Fandíme jim a k výzvě se s chutí přidáváme. (Red)

Drahi Rusíni a naši sympatizanti! Chceme vás informovat o možnosti přihlášení se do spěváckého klubu rusínskej piesne v Praze. Tento oznam je určený všem, kterým samotná existencia a zachování krásnej rusínskej piesne nie sú ľahostajné. A čas od času by ste sa v zhone veľkomesta chceli aj prostred-

níctvom nej vrátiť k svojim koreňom či rodnej domovine. Cieľom je tiež preniknutie do samotnej podstaty interpretácie rusínskej ľudovej piesne, ale aj piesní regiónov, v ktorých žijú Rusíni ako pôvodné obyvateľstvo (Šariš, Spiš, Zemplín, Zakarpatsko atd.) A naučiť sa piesne podľa ich charakteru hlasovo a interpretačne kultivovať (dvojhlasne, trojhlasne, osvojenie si správnych základov techniky spevu) pod vedením speváka s dlhoročnými skúsenosťami v oblasti interpretácie rusínskych, šarišských či zemplínskych piesní. Spôsob, akým by sa spevácka platforma viedla, by bol založený na pravidelnom stretávaní sa pri vínu raz či dvakrát do mesiaca v príjemných a uzavretých

priestoroch v okolí stanice metra IP Pavlova. Preto by sme všetkých, ktorí majú záujem o účasť v tejto spěváckej platforme poprosili, aby nám napísali na email: folklor@rusini.cz. Tí ktorí sa prihlásia, budú na svoj email raz do mesiaca dostávať repertoár piesní spolu a podľa možnosti s ich mp3 ukázkami. Obľúbené piesne jednotlivých účastníkov budú vítané. Samozrejme sa počíta s tým, že nie každý zo záujemcov bude môcť chodiť na posedenia pravidelne. Počíta sa však akákoľvek účasť a chcenie byť členom :-)

MAŤO VELIČKO,
Rusíni.cz – Rusínská iniciativa v ČR

První světová válka a osudy podkarpatských Rusínů (I)

Přiblížilo se smutné výročí nejtragičtějšího zlomu v dějinách evropské civilizace, 100 let od začátku první světové války. Na rozdíl od všech předchozích válek tato válka se stala totální, podřídila si a militarizovala společnosti všech zúčastněných států jako celek, vytvořila tzv. „řízené hospodářství“, od něhož už byl jen krůček k sociálnímu experimentům levicového (bolševismus-komunismus), nebo pravicového (fašismus) typu. Válka se rychle vymkla všem předválečným představám, výpočtům a plánům politiků a generálů. V důsledku dosud nebývalé technizace válečné dění mělo katastrofální důsledky pro všechny válčící strany. Místo jakési tradiční generální bitvy válčící armády se vojska zahrabala do zákopů, vytvořila fronty „od moře k moři“ a systematicky ničila, zabíjela „živou sílu“ protivníka. V důsledku toho si válka vyžádala 10,5 mil. lidských životů. Mezi padlými byl i můj dědeček, voják c. k. rakousko-uherské armády, obránce pevnosti Przemysl; byl zabít ruskou kulou v září 1914. Bylo mu 27 let...

V globálním smyslu těžkou porážku v této válce utrpěla evropská liberální demokracie, jež nedokázala zabránit válečnému běhnutí na celé zeměkouli a byla zcela diskreditována. Tím otevřela bránu Leninovi, Mussolinimu i Hitlerovi. Násilí a brutalita se staly běžnou realitou, objevilo se i něco zcela nového – internace, zatýkání bez sdělení obvinění, vznikl koncentrační tábor Talerhof. Do tohoto lágru putovali internovaní Rusíni-Lemkové. Tam, v nelidských podmínkách zahynul výkvet představitelů lemkovské ruské inteligence, falešně nařčených ze špionáže ve prospěch Ruska.

Všeobecná mobilizace odtrhla tisíce rusínských mužů, stejně jako mužů všech národů a národností Rakousko-Uherska, od rodin, a katapultovala je na frontové linie v Haliči, Bukovině, Srbsku, posléze i v Itálii. C. k. armáda se projevila mezi válčícími armádami jako nejslabší a urychleně ustupovala z Haliče a Bukoviny ke karpatským průsmykům - Jablonickému, Toruňskému, Vereckému, Užockému, Dukelskému a Lupkovskému, k hranicím Uher a jejich komitátům, obývaným převážně Rusíny. Případná ztráta karpatských průsmyků by pro rakousko-uherskou armádu znamenala otevření bran pro vstup ruské armády do Dunajské kotliny. Proto byly boje v Karpatech svým rozsahem, důležitostí a houževnatostí pro Rakousko-Uhersko a Rusko jedním z nejvýznamnějších etap 1. světové války.

Koncem září 1914 překročily čtyři ruské armády Karpaty. Začátkem ledna 1915 se ruská armáda dostala hluboko do údolí řek Laborec, Už, Latorica, Rika a Tisa. V Prešově, Užhorodě, Mukačevu a Chustu, vzdálených od fronty jen několik desítek kilometrů, zavládla panika. Po obsazení Marmarošské Sihoti ruskou armádou usilovně hledala její rozvědka soudce Iljaševiče (Illése), který odsoudil pravoslavné

Rusíny na začátku roku 1914 k dlouholetému vězení a tvrdým peněžním pokutám. Útok ruské armády však postupně ztrácel na síle. Vázlo totiž zásobování, vojáci neměli dostatek střeliva, útvary utrpěly velké ztráty. Koncem ledna 1915 bylo ruské vojsko po protiofenzívě vytlačeno z karpatských průsmyků, ale zdecimovaná rakousko-uherská armáda přesto mu-

Rusů (Rusínů – red.) obklíčená četníky. Bylo tam několik popů, učitelů a sedláků z širokého okolí. Všichni měli ruce svázané dozadu provazy a v dvojicích byli přivázáni k sobě. Většinou měli rozbité nosy a boule na hlavách, jak hned po zatčení dostali výprask od četníků. Kousek dál si „hrál“ maďarský četník s jedním popem. Uvázal mu provaz, který držel v ruce, kolem levé nohy a nutil ho pařbou, aby tančil čardáš, přičemž trhal provazem. Takže pop upadl na nos, a protože měl ruce svázané dozadu, nemohl vstát a dělal zoufale pokusy obrátit se na záda, aby se zvedl ze země. Četník tomu upřímně smál, až mu slzy tekly z očí, a když se pop už zvedal, v poslední chvíli trhl provazem. A pop byl opět na nose. Konečně tomu učinil přítrž četnický důstojník, který poručil, aby než přijede vlak, zatčené odvedli za nádraží do prázdné kůlny a tam je bili a mlátili, aby to nikdo neviděl...

Vstřícnost vůči uherským úřadům projevovali jen pomadarštění rusínští řeckokatolíčtí duchovní. Tzv. „Lidové shromáždění“ v Nižných Vereckách se z iniciativy skupiny řeckokatolíckých kněží obrátilo na uherskou vládu s peticí, v níž žádalo, aby bylo zrušeno pojmenování Rusínů a zavedeno Maďar nebo „katolíck východního vyznání“. Podle názoru autorů petice změna jména zabaví Rusíny podezření ze spolupráce s ruskými nepřáteli. Ministr školství a církví se obrátil na představitele Mukačevské, Prešovské a Hajduodorožské diecéze řeckokatolícké církve s požadavkem na zavedení gregoriánského kalendáře, odstranění cyriliky a používání výhradně latinky z maďarskou transliterací. Hlavní řeckokatolícká komise v Budapešti schválila plán přechodu k latince a gregoriánskému kalendáři. Doporučila jejich zavedení na rusínských školách od školního roku 1915/16. Horlivým vykonavatelem tohoto doporučení se stal prešovský řeckokatolícký biskup I. Novák. Prešovská diecéze z iniciativy biskupa začala vydávat nový týdeník Naše otečestvo (1916–1919), jehož hlavním úkolem byla propagace latinky a oddanosti řeckokatolícké církve velkému Uhersku. Příkladem Nováka následoval také mukačevský biskup A. Papp. Jediný v tu dobu vycházející rusínský časopis Nauka byl zakázán. Budapešťská vláda přísně trestala každý sebestmýslý projev národního uvědomění Rusínů. Avšak veškeré úsilí maďarských politiků a úředníků bylo marné. Válečné útrapy, odvody, státní konfiskace úrody, rekvizice dobytka a dokonce i zvonů z kostelů, udržení a posílení velkouherského vlastenectví neprosplývaly. Neúčinnějším prostředkem se zdálo být neomezená moc generality. Proto v Uhrách nebyly za války podmínky pro jakoukoliv politickou akci, jejímž cílem by bylo osvobození Rusínů.

sela zastavit další postup. Ruské vojsko definitivně opustilo svahy Karpat v květnu 1915, tentokrát pod tlakem spojených sil rakousko-uherské a německé armády. Bojující armády zanechaly v Karpatech desítky zničených rusínských vesnic. Dělostřelectvo rozstřílelo slavný Krasnobrodský klášter, na frontové linii lehly popelem mnohé dřevěné kostely – skvosty rusínské lidové architektury. V obavě před pomstou uherské armády a úřadů za údajnou spolupráci s ruskou armádou odešly stovky Rusínů z karpatských vesnic raději do Ruska. V březnu 1915 košícký vojenský tribunál odsoudil 800 rusínských sedláků z žup Šariš, Už a Bereg za údajnou spolupráci s ruskou armádou k dlouholetému vězení. 160 sedláků z marmarošských horských vesnic bylo bez soudu uvězněno v Chustu. Ve Velikém Bočkovu, Rachovu a Jasíně bylo ihned po odchodu ruské armády popraveno několik sedláků a pravoslavných kněží. Oblíbenou „zabavou“ maďarských vojáků se stalo veřejné bití mužů, žen, dívek a dětí v „osvobozených“ rusínských vesnicích za údajnou spolupráci s ruskou armádou. Jednu takovou drastickou scénu popisuje Jaroslav Hašek: Na peróně stanice Humenné stála skupina zatčených uherských

Jak republika přišla o Podkarpatskou Rus

Karpatsko-dukelská operace Sovětské armády, zahájená za účasti jednotek 1. čs. armádního sboru 8. září 1944, byla součástí rozsáhlejší operace východokarpatské. V jejím průběhu vojska 4. ukrajinského frontu na sousedním úseku vstoupila na území Podkarpatské Rusi, patřící k předválečné Československé republice, kterou Sovětský svaz i ostatní spojenecké velmoci uznávaly jako právně trvající stát v předmnichovských hranicích. Když koncem září sovětská vojska dokončila její osvobození, československá exilová vláda v souladu s československo-sovětskou dohodou o správě osvobozených území rozhodla ujmout se na jejím území svých vládních pravomocí. Vládní delegát ministr Němec se svými poradci cestoval přes oblast povstaleckého Slovenska na Podkarpatskou Rus do jejího tehdejšího správního centra Chustu. Doprovázeli je sovětský důstojník enkávedista (člen tajné policie) plukovník Mišin, styčný důstojník, který rozuměl česky a dával pozor na každé jejich slovo. Slovenský povstalecký předák Vavro Šrobár, který cestoval s nimi, svěřil členu delegace Prokopu Drtinovi, co mu Mišin sdělil v důvěrném rozhovoru. Že nerozumí tomu, proč Šrobár tak podporuje Beneše, že by přece pro Slováky bylo lepší a výhodnější, kdyby trvali na samostatném Slovensku. Zkrátka – mluvil proti Čechům, Benešovi a Československu.

Enkávédisté byli nepochybně dobře zsvěcení lidé. Tajná služba kráčela vždycky nejméně krok před oficiální politikou. Mišinovy záluďné řeči byly zrcadlem spojenecké neloajálnosti a protičeskoslovenských intrik v sovětských stalinistických kruzích, které už měly před očima nikoli Benešovo samostatné demokratické Československo, ale teritorium začleněné do sovětského impéria. Pokud by se rozpadlo na jednotlivé menší části, bylo by připojení snazší. Za Slovenského národního povstání byla v řadách vedoucích komunistů rozšířena myšlenka připojení Slovenska k Sovětskému svazu. Sám čelný představitel KSS Gustáv Husák patřil k jejím zastáncům. Však také jedním z úkolů, které plnil Jan Šverma vyslaný na území povstání slovenským byrem, bylo usměrnit názory slovenských komunistů tak, aby se neprotivili programu obnovy Československa.

Nyní však, když se vládní delegace chystala převzít správu osvobozené Podkarpatské Rusi jako součásti předválečné Československé republiky, vynořovaly se hroty tajných sovětských plánů na připojení tohoto území k Sovětskému svazu. Šéf československé vojenské mise generál Píka je vytyčil již před rokem z rozepří rozdmýchaných kominternisty záluďně mezi Podkarpatorusy, zda jsou Rusíny nebo Ukrajinci.

Václav Kopecký (agent NKVD) v jednom z dopisů Klementu Gottwaldovi, jímž ho informuje o přerušení stranických styků s Podkarpatorusem poručíkem Patrušem z vojenské mise (který se odhalil jako bezectný dobrodruh a sňatkový podvodník) uvádí: „Rekl, že prý chápe, že nemůžeme za něho jako strana odpovědnost přejímati, poněvadž z činnosti,

kterou z jiného pověření vykonává, se nám nemůže odpovídati a jest odpověden jiným orgánům. Při tom Patrus naznačil sekretnost své práce asi v takovém smyslu: nepřestal být důstojníkem Rudé armády, jež jej do československé vojenské části poslala. Prosil, aby mu nebyly činěny překážky v jeho sekretních úkolech. Podivnost svého jednání vykládal nutností utajení. Patrus sám ujišťuje, že jest oddán Sovětskému svazu, že byl raněn a vyznamenán jako důstojník Rudé armády v bojích o Kyjev, že prý pracuje pro řešení osudu Podkarpatska jeho připojením k Sovětskému svazu...”

Také J. Dostál v dopise Gottwaldovi sděluje fakta svědčící o tom, že Andrej Patrus spolupracuje s NKVD a že „ve věci ukrajinské otázky obrátil se na soudruha Manuilského přes sovětské soudruhy...” “Zdá se, že sovětská tajná služba na vyřešení podkarpatoruské otázky pracovala s předstihem.

Plakát z výstavy Verchovina skupiny Kassaboys

Československá vládní delegace dne 27. října 1944 odletěla ze Lvova do Przemyslu a odtud pokračovala v cestě do Turky, kde sídlilo v té době hlavní velitelství 4. ukrajinského frontu. Ministr Němec tady vstoupil v jednání s neblaze proslulým stalinistickým generálem Mechlisem, členem vojenské rady, do jehož politické kompetence patřily veškeré politické záležitosti včetně správy osvobozeného území.

Již z prvního rozhovoru s generálem Mechlisem členové vládní delegace vycítili, že se snaží klást jejich činnosti všemožné překážky. Mechlis odevzdal vládní delegaci do správy pouze několik nejvýhodnějších okresů. Sta-

novil přitom hranici, kterou žádný člen delegace nesměl bez povolení překročit. Zakázal delegaci styk s civilním obyvatelstvem za demarkační čarou, ohraničující území odevzdané do československé správy. Žádal přitom, aby vládní delegace nezabráňovala Podkarpatorusům ve vstupu do Rudé armády. Zakázal delegaci rovněž přímý radiotelegrafický styk s československou – tedy její vlastní – vládou v Londýně (takže generál Hasal-Nižborský musel později používat s velkým rizikem vysílaček umístěných na džípech, aby mohly rychle měnit místo vysílání, dříve než budou zaměřeny). Přidělil delegaci jako styčného důstojníka plukovníka NKVD, který – jak se záhy ukázalo – měl hlavně kontrolovat veškerou její činnost.

Jako působíště bylo delegaci určeno město Chust. Člen delegace generál Hasal-Nižborský se skupinou vyšších důstojníků zřídil velitelství osvobozeného území a přikročil k organizování armády. Na jeho rozkaz přijel 5. listopadu do Sevljuše kádr československého náhradního pluku a též den byli ustanoveni okresní vojenští velitelé v Chustu, Sevljuši, Volovém, Rachově a Ťačevu. Nazítří byl zahájen nábor dobrovolníků do československé armády a od 13. listopadu byla v jednotlivých okresech vyhlášena mobilizace. Žřizovala se doplňovací a výcviková střediska.

Místní sovětské velitelé a hlavně důstojníci NKVD však začali zasahovat do ustavování místních a okresních národních výborů, svévolně odstraňovali stoupence demokracie a sounáležitosti s Československem a nahrazovali je protičeskoslovensky orientovanými komunisty. Podnikali přitom zastrašovací akce proti československy smýšlejícím Podkarpatorusům, zatýkali je a odvlékali do Sovětského svazu. Zakládali všude komunistické organizace a přísliby různých výhod lákali, ale i nutili občany, aby do nich vstupovali. Narušovali probíhající československou mobilizaci tím, že bránili jejímu provádění a snažili se mobilizovat občany do Rudé armády. Veškeré protesty vládního delegáta Němce i osobní intervence u velitele 4. ukrajinského frontu generála Petrova byly bezvýsledné. Generál Mechlis, bděle dohlížející na každý Petrovův krok a horlivě jej denuncující u Stalina, zařídil ignorování všech protestů a stížností. Zjevné přehmaty sovětských orgánů byla hlavně jeho zásluhou oficiálně tolerovány Mechlis se také důrazně dožadoval, aby vládní delegace souhlasila se vstupem Podkarpatorusů do Rudé armády, což vládní delegát odmítl, ježto vstup do cizí armády byl podmíněn povolením prezidenta republiky. Mechlis byl hlavním strůjcem porušování československo-sovětské vládní dohody o správě osvobozených území.

Protičeskoslovenský postup vyvrcholil 26. listopadu 1944 svoláním pečlivě zrežimovaného tzv. sněmu představitelů krajských národních výborů, do nichž byli předem plánovitě prosazeni komunisté protičeskoslovenského smýšlení. Sněm, který se konal v Mukačevě a k jehož jednání nebyl připuštěn nikdo z vládní delegace, odhlasoval rezoluci žádající

připojení Podkarpatské Rusi k Sovětskému svazu. Sněm také zvolil Národní radu Karpatské Ukrajiny v čele s bývalým příslušníkem 1. čs. armádního sboru podporučíkem Ivanem Turjanicou, který byl před časem přidělen k vládní delegaci a nyní zběhl. Vládní delegace zaslala velitelství 4. ukrajinského frontu protest. Dostalo se jí odpovědi, že Sovětský svaz nemůže bránit spontánnímu přání rusínského lidu. Ihned poté sovětské orgány zesílily svou sabotáž a bránily činnosti vládní delegace. Rozkazem velitele frontu byla zrušena štábní rota v Chustu, náhradní pluk i ženijní rota z Krivé odveleny k 1. čs. armádnímu sboru do Humenného. Generál Hasal zaslal veliteli frontu gen. Petrovovi telegrafický protest. Poukázal na to, že rozpuštění této jednotky je nepravomocným zásahem do československé velitelské kompetence a znamená úplné znemožnění činnosti československého velitelství osvobozeného území zřízeného zvláštním rozkazem prezidenta Československé republiky k zajišťování působnosti vládní delegace na základě sovětsko-československé smlouvy. Protesty nebyly nic platné. Sovětská vláda připustila skandální porušení spojenecké smlouvy i mezivládní dohody. Připustila i otištění Turjanicova protičeskoslovenského článku, který byl neslychaně hrubou, štváckou urážkou a lzivým ostouzením spojenecké země. Turjanica se v něm s provokativní drzostí tázal Rusínů, „zda si zase přejí nohu českého četníka na svém hrdle. Zda se zase chtějí nechat ždímat, aby se za jejich peníze stavěly v Praze paláce, anebo zda si raději přejí vzít svůj osud do svých rukou.“

Na území Podkarpatské Rusi byla činnost vládní delegace v rozporu s platnými mezistátními smlouvami s lícoměrnou věrolomností nekompetentními institucemi zcela znemožněna. Vládní představitelé byli ultimativně vyzváni, aby do tří dnů opustili její území. Nejvyšší sovětské orgány, které si jinak na svém území velice snadno dokázaly poradit s jakýmkoli jiným národním hnutím, pokud se přičilo vládním zájmům, přitom v tomto případě předstíraly, že proti vůli karpatského lidu nic nezmožnou. Československým představitelům nešlo o to neuznat vůli lidu, ale mít jistotu, že to je opravdu lid, kdo má pravomoc rozhodovat. V každém případě se tato ožehavá záležitost měla projednat až po válce, a to při respektování uzavřených mezistátních smluv. Mělo se tak stát nejprve na nejvyšší vládní úrovni, poté v sovětském Nejvyšším sovětu a československém parlamentu; popřípadě mělo být odtržení Podkarpatské Rusi schváleno všelidovým referendem. Že se tak nestalo, bylo varovným signálem nerovnoprávného a záluďného přístupu stalinistů k společenství.

KAREL RICHTER

Skutečná podoba holocaustu na Podkarpatsku

K článku Tomáše Vlacha *Stopy Židů v Karpatech* /PR, č. 3 2013

Článek je vcelku je zajímavý, zvláště ta jeho část, ve které autor popisuje dnešní stav a problémy židovské komunity na Podkarpatsku. Avšak hodnocení průběhu a následků holocaustu pro židovskou komunitu v zemi je v rozporu se skutečností. Proto jsem se rozhodl reagovat a předložit dnes už známá přesná data o obětech holocaustu na Podkarpatsku a o situaci, v níž se ocitli Židé po obsazení regionu maďarskou armádou v březnu roku 1939. T. Vlach píše, že maďarský diktátor admirál Miklós Horthy jakoby Židy chránil. Situace byla ve skutečnosti složitější. Svědčí o tom rovněž prohlášení představitele Maďarska v OSN z ledna letošního roku, v němž se omluvil po 70 letech (!) za aktivní účast maďarských úřadů na deportaci Židů do vyhlazovacích táborů v roce 1944.

Na Podkarpatské Rusi bylo podle čs. statistiky v roce 1937 kolem 110 tisíc Židů, byla to třetí největší etnická skupina v zemi. T. Vlach bagatelizuje postavení Židů na Podkarpatsku po jeho obsazení maďarskou armádou v březnu 1939. Už koncem března 1939 zavedly maďarské úřady v kraji Kárpátalja (oficiální název území po jeho obsazení Maďarskem) první omezení namířená proti Židům: 36% židovských řemeslníků bylo zbaveno licence, zbylým byla zvýšena daň o 60%. Židé měli být propouštěni ze státní služby a z vedoucích funkcí ve firmách. Skutečná tragedie podkarpatských Židů začala po přepadení SSSR Německem a rovněž poté, kdy Maďarsko vyhlásilo válku Sovětskému svazu. Už v červenci a srpnu 1941 vyčlenily maďarské úřady z celkového počtu podkarpatských Židů kolem 15 000 tzv. lidí bez občanství. T. Vlach o nich píše jako o 20 000 „židovských uprchlíků bez občanství, které maďarské úřady zakrátko vyvezly do Německa.“ Avšak nebyli to „uprchlíci bez občanství“. Byli to potomci – už ve třetí generaci – židovských přistěhovalců z Haliče a Bukoviny z druhé poloviny 19. století, v té době, jak známo, stejně jako Podkarpatsko části Rakousko-Uherska, avšak od roku 1867 rozděleného v důsledku rakousko-uherského vyrovnání (Ausgleich) na Předlitavsko a Zalitavsko s odlišným občanstvím. Obyvatelstvo obou částí monarchie tuto „odlišnost“ ani nevnímalo, její pohyb v celé monarchii byl svobodný. Proto Židé z Haliče a Bukoviny nepovažovali za nutné upravovat své rakouské doklady a vyměnit je za uherské. Což se jim stalo osudným v roce 1941, přestože do 15 března 1939 byli plnoprávními občany ČSR.

V článku T. Vlacha čteme: „Holocaust na Zakarpatsku nebyl díky maďarské správě tak hrozný jako na územích obsazených nacisty.“ To však je v přímém rozporu se skutečností. Miklós Horthy osobně souhlasil v červenci až srpnu s deportací 15 000 tzv. přistěhovalců, jakoby vysídlených „do vlasti“. Ve skutečnosti však byli tito lidé předáni Němcům a odvezeni na východ Ukrajiny. U města Kamenec-Podolsk byli nahnaní do protitankových příkopů, které se pro ně měly stát masovými hroby. Avšak nastala komplikace, protože obyčejní vojáci wehrmachtu nechťeli být katy bezbranných žen, dětí a starců. Německé komando muselo čekat na

Židovský obchodník na trhu v Užhorodě, počátek 20. let 20. století

příchod popravčích čet SS, které následující den splnily svou katovskou úlohu.

V tom zmatku se několika mladíkům podařilo utéct a po těžkých útrapách se dostat zpět na Podkarpatsko. Vydešená židovská obec se rozhodla o této masové popravě informovat západní spojenece. Dokázala propašovat přes Balkán na Přední Východ svědky, kteří odevzdali britským úřadům v Palestině písemnou zprávu o masakru u Kamenec-Podolsku. Avšak britští úředníci považovali tuto zprávu za výmysl, podle jejich názoru něco takového nemohli vůči bezbranným lidem udělat představitelé civilizovaného národa. Svědkové nepochodili ani u čs. diplomatů v Palestině.

Tento dokument o možná jednom z prvních projevů holocaustu je uložen ve Vojensko-historickém archivu v Praze. Osobně jsem ho prostudoval v roce 1992. V lednu 1944 na základě zákona č. 15/1944 schváleného maďarským parlamentem byli všichni muži židovského původu ve věku od 18 do 48 let mobilizováni na stavbu opevnění v Karpatech (Arpádova linie) a na odklizení trosk po bombardování měst.

19. března 1944 bylo Maďarsko okupováno německou armádou. V Budapešti byl zřízen štáb pro přípravu deportace Židů pod velením Adolfa Eichmanna. Území Kárpátalja bylo označeno jako Deportáční zóna č. 1. V Užhorodě byla zřízena deportační kancelář pod vedením L. Endreho a L. Bákiho. 14. května až 6. června 1944 bylo z území Kárpátalja za asistence maďarské policie a četnictva deportováno přes Košice do vyhlazovacího tábora v Osvětimi 76 271 podkarpatských Židů. V Košicích převzala dozor nad transporty esesácká komanda. Z celkového počtu deportovaných zahynulo v Osvětimi 71 620 osob. Počet obětí holocaustu na Podkarpatské Rusi činil dohromady 104 177 osob. Přezilo kolem 5000 Židů, převážně mužů. Ti už nedokázali obnovit život židovské komunity; ostatně ani nová, sovětská administrativa si to nepřála.

IVAN POP

Propagace Československa a české kultury v Zakarpatsku

(Vystoupení Ivana Latka na konferenci o menšinách 26. 11. 2013)

Rád bych představil Klub T. G. Masaryka v Užhorodě a seznámil vás s tím, jak naše organizace ve spolupráci s dalšími slovanskými spolky – Českým spolkem J. A. Komenského v Užhorodě a Užhorodským spolkem Slováků – propagují první ČSR a českou kulturu v Zakarpatské oblasti a na Ukrajině.

Členové Klubu T. G. M. si vždy připomínají slova našich předků, kteří říkali, že „od Jasiny až do Aše je republika naše“. Ano, za první republiky přišlo pomáhat Podkarpatské Rusi asi 35 tisíc Čechoslováků, část Slováků zde byla už v období Rakousko-Uherska. Je jasné, že za sovětské éry jsme naše kořeny a kulturu propagovat nemohli. V devadesátých letech 20. století se vše změnilo a my jsme měli možnost organizovat spolky a objektivně informovat obyvatelstvo o dvaceti letech (1919-1939), kdy jsme patřili do Československa.

Klub T. G. M., Český spolek J. A. Komenského v Užhorodě a Užhorodský spolek Slováků v posledních letech vyvíjely intenzivní kulturní propagační činnost v krajském tisku, například ve dvoujazyčné rubrice časopisu „Novinka“ pod názvem „Kaleidoskop“, dále českou rubrikou (rovněž dvoujazyčnou) v městských novinách „Užhorod“ a také v novinách „Evropa-Mist“ rubrikou „Na Sobranecké začíná Česko a Slovensko“. Přes zmíněná masmédia jsme informovali o historii první ČSR, o T. G. Masarykovi a dalších českých a slovenských osobnostech, o aktivitách tehdejších spolků atd. V letech 1997 až 2012 jsme v českém jazyce vydávali ročenku „Náš kalendář“, jejímž prostřednictvím jsme informovali nejen o činnosti spolku, ale také o tom, jak žili a pomáhali v době první ČSR Čechoslováci Podkarpatské Rusi, co bylo v našem kraji vybudováno (silnice, továrny, nemocnice, školy, mosty apod.) za necelých 20 let. Také jsme informovali o rozvoji kultury a o spisovatelích, kteří nás navštívili a napsali o této zemi. Mnoho českých próz, jež vyšly v první polovině 20. století, přibližovalo nejvýchodnější část meziváleč-

né republiky – Podkarpatskou Rus. Např. Ivan Olbracht, Stanislav Kostka Neumann, Jan Vrbka, Karel Čapek a další. Na stránkách našich publikací jsme vzpomněli i další známé československé postavy, například Jaroslava Hubálka, Julia Komárka, Jaroslava Durycha a další.

Tato naše práce a propagace českých prvků v regionu přinesly své ovoce. Místní úřady povolily, aby bylo několik ulic v různých obcích Zakarpatské oblasti Ukrajiny pojmenováno na počest známých Čechů. V Užhorodě už máme ulice Jana Husa, Františka Tichého, Antonína Dvořáka, Ivana Olbrachta. V Mukačevu jsou pojmenovány ulice po Janu Amosi Komenském, v Mižhirji (bývalé Volové) a Koločavě na počest Ivana Olbrachta a ve Velkém Berezném po Milanu Rastislavu Štefánikovi.

Připomínám, že dnes na Zakarpatí žije ještě zhruba 900 až 1 000 rodin, které mají české nebo československé kořeny. Slováků zde oficiálně žije 7,5 tisíce, ale předpokládá se, že by jich mohlo být až k deseti tisícům. Znamená to ovšem také, že naše možnosti nejsou tak velké, jako například maďarské menšiny. Ta totiž dnes v Podkarpátí čítá kolem 120 tisíc lidí. Pracujeme skromně a musíme poděkovat ukrajinskému státu, který nám nedělá problémy. Na druhé straně nám však ani nepomáhá, zejména ne finančně.

Klub T. G. M. léta usiloval o to, aby vláda České republiky konečně otevřela konzulát ČR v Užhorodě. Máme nyní informaci, že brzy bude konzulát otevřen, ale – bohužel – pouze honorární.

Díky českému spolku fungují významné přátelské vztahy mezi Užhorodem a Českou Lípou. V posledních letech existují další přátelské kontakty mezi Užhorodem a Jihlavou, mezi Zakarpatskou oblastí a Krajem Vysočina a Pardubickým krajem.

Klub udržuje přátelské vztahy s mnoha českými organizacemi a ústavy, například se Společností přátel Podkarpatské Rusi v Praze, Československým ústavem zahraničním, Masarykovým demokratickým hnutím, s Českou televizí, Českým rozhlasem i s redakcemi dalších novin

a časopisů. S tím je spojena účast na různých společenských událostech, konferencích, schůzkách a kulturních i společenských akcích organizovaných českou stranou. V posledních několika letech takové besedy o našich aktivitách proběhly v Olomouci, v Praze a v Brně. V roce 2014 se podobné besedy a přednášky uskutečnily v Pardubicích a v Pardubickém kraji na pozvání místní samosprávy.

Činnost obou českých spolků však přesahuje úzce regionální rámec. Uplatňuje se rovněž v oblastním a zahraničním tisku. Na Zakarpatí píší o našich aktivitách především „Noviny Zakarpatí“, městské noviny „Užhorod“, „Stribna zemlja“ a další.

Ale největší publicitu máme v České republice; zprávy o naší publikační činnosti přinesly Český rozhlas, týdeník Květy, Lidové noviny, časopis Společnosti přátel Podkarpatské Rusi „Podkarpatská Rus“, „Čas“ – časopis Masarykova demokratického hnutí, dále Informační bulletin Československého ústavu zahraničního a „Česká beseda“ (měsíčník Čechů, Moravanů a Slezanů na Slovensku), Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku, jakož i Český dialog – měsíčník pro Čechy doma i ve světě.

Velmi dobře spolupracujeme, a prakticky pomáháme, pražskému, brněnskému i ostravskému studiu České televize při přípravě a natáčení pořadů o dnešní Zakarpatské oblasti. Potvrzením toho je několik dokumentů připravených pro ČT. Například dokument „České stopy pod Karpaty“, několik pořadů z cyklu „Stopy, fakta, tajemství“ – díly „Bomba pro T. G. M.“, „Šuhaj nebyl sám“ (o loupežníkovi Ilku Lepejovi). Kromě toho byly připraveny programy v rubrice kultura.cz – o české architektuře na Podkarpatské Rusi, v dalších pořadech – v „Objektivu“ (o českých stopách na Zakarpatí) a „Na cestě“ (o našem životě a kultuře). Dodáváme, že v místní televizi, která se jmenuje „Tisa“, jsme několikrát vystoupili a informovali, co na Zakarpatí za necelých dvacet let udělala první Československá republika, o návštěvě prezidenta Masaryka v Užhorodu a na Podkarpatské Rusi v roce 1921 (21. září), o publikační činnosti spolků a rovněž televize udělala rozhovor s předsedou klubu o odhalení desky na počest T. G. Masaryka v Rachově a ve Velkém Berezném. Dokonce parlamentní kanál Ukrajiny „Rada“ odvysílal pořad o pomoci Kraje Vysočina a o aktivitách Klubu T. G. M. v Užhorodě (9. 9. 2013). Kromě již řečeného organizovaly spolky ve spolupráci s Českým centrem v Kyjevě výstavu na počest Jana Husa. Zorganizován byl rovněž Týden českého filmu – Zlatá 60. ve spolupráci s českým konzulátem ve Lvově. Spolky zprostředkovaly konání kulturních akcí na podporu šíření české kultury – Jazz s Pavlem Rybou, Ensemble Martinů – klavírní kvarteto, Silesian Ostrava chór. Navštívil nás písničkář Jiří Dědeček a různí lektori z Jihlavy, Brna, Olomouce, kteří vystoupili pro členy podkarpatských spolků.

IVAN LATKO

**předseda Klubu T. G. Masaryka
v Užhorodě**

Dokončení v příštím čísle

Foto: www.klubtgm.cz

Dne 7. března 2014, v den výročí narození T. G. Masaryka, se představitelé Klubu T. G. M., Užhorodské společnosti české kultury J. A. Komenského a Užhorodského spolku Slováků sešli a položili kytice v parku u busty T. G. Masaryka

Jeho život bol spätý s Podkarpatskom

Pätnásteho mája tohto roku uplynulo dvadsať rokov od smrti **Vasila Zozuláka**. Hoci sa narodil v Čertižnom na východnom Slovensku, na Podkarpatskej Rusi, ktorá v medzivojnovom období bola súčasťou Československej republiky, prežil podstatnú časť svojho života. Za ťažkých finančných podmienok absolvoval roku 1937 Učiteľský ústav v Mukačeve.

Od začiatku svojej učiteľskej činnosti presadzoval pokrokové metódy. Už na prvom pracovisku v ľudovej škole v dedine Packaňovo odmietol používať trstenice. Bol to napohľad skromný, ale zároveň pokrokový čín, lebo palice vtedy patrili k neodmysliteľnej „výbave“ všetkých vtedajších škôl. Organizoval pre obyvateľov obcí poľnohospodárske kurzy a učil ich štepiť ovocné stromy a spoznávať nové postupy pri pestovaní rastlín. Vzbudzoval u miestnych obyvateľov aj záujem o ochotnícke divadlá.

Podkarpatská Rus bola vtedy „kúskom“ zeme, ktorý si od roku 1938 pohadzovali rôzni mocipáni. V októbri 1938 tu vznikla prvá autonómna vláda Andreja Bródyho, o mesiac ju vystriedala vláda Augustína Vološina, ktorá sa orientovala na nacistické Nemecko. Zároveň začali vznikať bandy ukrajinských nacionalistov, ktoré nazývali „sičoviky“.

Jedného októbrového večera roku 1938 prišli do školy v Packaňovo obyvatelia dediny, aby mohli vidieť vystúpenie detí vo vtedy obľúbenej hre „Bubeník“. K učiteľovi podišiel starší dedinčan a pošepkal mu, že na dvore ho čaká banda sičovikov. Vyskočil cez potvorené okienko za kulisami na javisku a stratil sa vo tme. Vybral sa pešo v chladnej októbrovej noci ukryť sa do rodného Čertižného.

Koncom roku 1938 Podkarpatskú Rus anektovalo a v polovici marca 1939 okupovalo horthyovské Maďarsko. Vasil Zozulák našiel si miesto učiteľa a riaditeľa v meštianskej škole v Stakčine. Zakrátko sa s priateľmi zapojil do ilegálnej činnosti, do zhotovovania a rozširovania protifašistických letákov. Asi o týždeň ich maďarskí žandári chytili a sotili do malej pivničky miestnosti s malým zamrežovaným okienkom. Bola prázdna. Museli si sadnúť na mokrú betónovú podlahu. Veľmi vyčerpaní od únavy zaspali a prebudil ich čudný piskot. Boli to krysy. Chceli ich napadnúť a obhrýzať. Celú noc museli bdieť, aby sa nestali ľahkou korisťou hladných krys...

Na druhý deň ich na nákladnom aute odviezli do užhorodskej väznice. Každé ráno otvárali dozorcovia dvere ciel. Vyháňali väzňov na chodbu, aby videli, čo ich čaká. Počuli výstrely a strašné

výkriky umierajúcich. Aj Vasilovi Zozulákovi raz nasadili okolo krku slučku a vyšetrovateľ ju sfahoval. Zatlmo sa mu pred očami a na pár sekúnd stratil vedomie. Našťastie slučku povolil a vrátilo sa mu vedomie. O niekoľko dní ho spolu s priateľom Iljom Kudzejom predviedli pred vojenský súd. Obvinili ich, že sú komunistickí propagátori, šíritelia pravoslávnej viery. Akoby to nestačilo, tak im ešte vyčítali, že sú gardisti a členovia ukrajinských nacionalistických band – sičovikov.

Vasil Zozulák vo svojom vystúpení na súde uviedol, že jedno vylučuje druhé. Keby bol komunistom, nemohol by byť gardistom. Pred napadnutím sičovikmi predsa utiekol na Slovensko. Čo sa týka šírenia pravoslávnej viery – bol to nezmysel. Veď v Stakčine okrem niekoľkých Židov, nevelkej skupiny Poliakov–katolíkov boli všetci gréckokatolíci. Tak medzi kým by mohol šíriť „pravoslávie“?

Potom prišiel rad na Ilju Kudzeja. Nečakane vyhrnul košeľu a ukázal na tele dlhú červenkastú, hoci zacelenú ranu. Začal hovoriť perfektnou maďarčinou: – V roku 1915 som bojoval v mene Maďarského kráľovstva. Teraz ma obvinili z neľojálnosti voči Maďarsku! Je to pre mňa urážka! – hlasito zvolal.

Predseda senátu sa ho spýtal, v ktorom regimente slúžil? Kudzej uviedol číslo pluku, bataliónu a mená svojich veliteľov. To pre senát stačilo. Po menšej prestávke sa senát vrátil a predseda nečakane vyhlásil, že obidvaja sú slobodní, ale musia byť oddaní Maďarskému kráľovstvu. Aby si tak počínali, budú pod stálym žandárskym dozorom. Taký záver súdneho pojednávania učiteľ a jeho priateľ nečakali.

Neskôr Vasil Zozulák pôsobil ako učiteľ v dedine Ploskanovica (dnes Brestov). Hneď ráno po oslavách Nového roka 1943 zabúchali na okno dvaja maďarskí žandári. Oznámili mu, že pôjde s nimi. Obliekol si nový kožuch, ktorý mu nedávno ušil krajčír. Myslel si, že sa s ním dostane nie k Maďarom, ale k partizánom. Žandári ho odviezli na vojenské cvičenie do Užhorodu. Pracoval na vojenskej správe v starej ošarpanej židovskej škole, neskôr ju premenili na geto. Židia tam už neboli, lebo ich všetkých pravdepodobne vyviezli do koncentračného tábora v Osvienčime.

Zima v januári 1943 bola dlhá a mrazivá. Na budove niekdajšej židovskej školy chýbali okná a v miestnostiach sa nekúrilo, podlahy boli špinavé a jedlo odporné. Na raňajky – rascová polievka, na obed – pôstne zemiaky, na večeru – to isté. Aj v kožuchu V. Zozulák od chladu drkotal

Vasil Zozulák, fotografia z 60. rokov minulého storočia

zubami, kožuch mu neprikryl nohy a žiadnu deku mu nedali. V chlade sa trápil tri mesiace, až ho presunuli do kasárni v Užhorode. Tu vypisoval na predvolania mená, priezviská, miesto a rok narodenia pre nových brancov. Počas obedňajšej prestávky, keď kancelária zostala prázdna, využil to a otváral veľkú skriňu s priehradkami označenými písmenami abecedy. Vyberal kartičky brancov, ktorých poznal, alebo s ktorými sa v kasárni stihol zoznámiť. Po práci, keď na dvore bolo najviac „podkarpatcov“ oblečených do vojenských uniforiem, podišiel k známym a nenápadne im pošepkal, že ich meno sa nachádza na zozname tých, ktorých čoskoro odošlú na východný front alebo do zajateckých táborov. Radil im, aby utiekli do lesov a na poloniny. Poslúchli ho a takmer každú noc utieklo niekoľko vojakov.

Učiteľ a riaditeľ školy Vasil Zozulák chcel čo najskôr utiecť z nenávidenej horthyovskej armády. Čakal len na vhodnú príležitosť. Už poldruha roka bol v užhorodských kasárňach, keď náhle na svitaní všetkých zobudili a vyhnali pod prísny dozor na stanicu. Tam ich nahňali do dobytých vagónov so zamrežovanými okienkami. Odviezli ich do mesta Nagykanizsa pri maďarsko-chorvátskej hranici a prinútili ich budovať opevnenia a kopať zákopy. Neskôr ich opäť previezli v zamrežovaných vagónoch do zajateckého tábora v Nyíredyháze. Zaradili ho do skupiny, ktorá odstraňovala míny a budovala protiletcke kryty. Z tábora denne odchádzali transporty väzňov nevedno kam. Až neskôr sa dozvedeli, že do koncentračných táborov...

MAGDALÉNA LAVRINCOVÁ

Dokončení v príštím čísle

KRÁTCE ODEVŠAD

* **Vedeckou konferenciu Podkarpatská Rus v československom štáte (1918–1945)** pořádá na podzim Filozofická fakulta UK ve dvou na sebe navazujících seminářích: První proběhne ve dnech 16. – 17. 9. 2014 v Praze a bude věnován období let 1918–1938, druhý o měsíc později, 16. – 17. 10. 2014 v Užhorodu. Na této části budou reflektována témata spojená s 2. světovou válkou.

* **Zmizelý svět Podkarpatské Rusi** – kniha, kterou z nově objevených fotografií Rudolfa

Hůlky z předválečného Podkarpatska připravují odborní pracovníci Slovanské knihovny v Praze, je připravena k tisku a vyjde ještě letos v létě.

* **Hudební nahrávky matky Andyho Warhola** jsou aktuálně na slovenském hudebním trhu. Autentické nahrávky nazpívala Warholova matka Julie Závacká v padesátých letech minul. po přestěhování do Pittsburghu v mateřském rusínském jazyce. Posílala je svým blízkým do východoslovenské vesnice Miková, odkud pocházela. Většinu záznamů tvoří původní rusínské

lidové písně. Další část tvoří křesťanské modlitby namluvené v modlitebním recitativu, ale i přezpívané v církevněslovenským jazyce. Staré písně do moderní podoby oživil operní zpěvák Igor Kucer v doprovodu hudební formace Emotion Group a členů Státní filharmonie v Košicích. Výsledkem vzájemné spolupráce je hudební projekt s prvky opery, jazzu a swingu. Většina písní významně formovala i umělecký vkus Andyho Warhola, který zásadním způsobem ovlivnil podobu moderního umění 20. století.

Kanonýr z Mukačeva

Před čtyřiceti lety byl v tehdejší Československu ustaven Klub fotbalových kanonýrů, jehož zakladateli byli dva kmoťi: Československý fotbalový svaz a odborný týdeník GÓL. Byla to událost mezinárodního významu. Není tedy divu, že se jí zúčastnili také zástupci UEFA (předseda dr. Artemio Franchi) a přijel i představitel kopané z kolébky fotbalu Anglie - trenér mistrů světa sir Alf Ramsey. Mezi československými kanonýry byl také jeden fotbalista s rusínskými kořeny.

Ján Štrausz, držitel odznaku číslo 21, měl v rodném listu datum narození 16. 11. 1942, místo narození Mukačevo. Syn maďarského otce a rusínské matky byl spolu s nimi odsunut z Mukačeva v roce 1946 a rodiče se usídlili nedaleko, ve Velkých Kapušanech. Tady také malý Jano začal s fotbalem. Pro ligu ho získaly Východoslovenské strojírný (VSS) Košice. Byly tu zrovna nováčkem a hned ve

druhém kole dal tento nadaný mladík Kladnu tři góly. Byl to doslova impozantní vstup do nejvyšší soutěže.

Na vojnu ho získala samotná Dukla Praha. Jano mistrovský dres sice okusil, ale další úvazek v armádě neuzavřel. Byl převelen do druhé ligy – Dukla Komárno. Navlékl epizodně i reprezentační dres, ale stálíci se stal jen pro VSS. Byl pravidelně nejlepším střelcem klubu po všechny roky, co jejich dres oblékal. Potom hrával dlouho nižší soutěže (Prešov, VSŽ Košice, Rožňava, Čaňa), trénoval žákovskou mládež. Mezi „starou gardou“ střídal dva dresy, bývalých borců VSS Košice a rekreační jedenáctky Vysoké školy veterinární v Košicích (tam léta působil jako mistr údržby). Zde také žije. V roce 2012 se zúčastnil naposledy srazu původního (československého) „klubu“, dnes je členem nově ustaveného „klubu“ na Slovensku.

VLADIMÍR ZÁPOTOCKÝ

Uznávaný fotbalový kanonýr Ján Štrausz, rodák z Mukačeva, ve fotbalovém dresu VSS Košice v dobách své vrcholné kariéry. Právě převzal odznak Klubu ligových kanonýrů. Foto pořídil při zápase Slavia Praha – VSS Košice v roce 1975 František Klimt.

Kontroverzní mediální magnát

Robert Maxwell, vlastním jménem Abraham Leib Hoch (později používal i jméno Jan Ludvík Hoch) se narodil 10. 6. 1923 ve Slatinských Dolech na tehdejší Podkarpatské Rusi v chudé židovské rodině. Byl tedy čs. občanem. Za maďarské okupace Podkarpatské Rusi celá rodina – kromě Roberta Maxwella – zahynula v Osvětimi.

Dle jedné verze A. L. Hoch uprchl v březnu 1939 přes Budapešť, Bělehrad a Sofii do Marseille. Ve Francii údajně vstoupil do čs. vojska. Po porážce Francie se dostal do Velké Británie, kde vstoupil do britské armády, se kterou se během války dostal až do Hamburku. V hodnosti kapitána byl členem Spojenecké kontrolní komise v Berlíně.

Podle jiného zdroje byl A. L. Hoch vyslán jako mimořádně nadaný mladík místní židovskou obcí z rodné Podkarpatské Rusi na studium do židovské školy v Moravské Ostravě, odkud v březnu 1939 uprchl před německou okupací přes Slovensko a Maďarsko do Jugoslávie; odtud odjel jako černý pasažér na anglické nákladní lodi do Velké Británie. Tam se mu po opakovaných pokusech podařilo vstoupit za nejasných okolností do britské armády, kde to dotáhl až na kapitána. Těsně po skončení

války byl členem Spojenecké kontrolní komise v Berlíně, kde měl na starosti tisk. Tehdy se mu údajně podařilo za levný peníz koupit jedny německé noviny (Němci nesměli bezprostředně po válce vlastnit žádný tisk), což se stalo základem jeho budoucího tiskového impéria.

V r. 1948 založil firmu Robert Maxwell Ltd., ze které se stalo světové vydavatelství zaměřené především na vydávání encyklopedií. V r. 1951 koupil vydavatelství Pergamon Press zaměřené na učebnice a vědecké časopisy.

V šedesátých letech 20. století byl ve Velké Británii zvolen poslancem za Labour Party. Tehdy skupil přední světové deníky – např. Daily News. V New Yorku koupil prestižní

nakladatelství Macmillan. Koupil řadu dalších novin a nakladatelství po celém světě. V r. 1990 začal vydávat týdeník The European. Nadměrnými investicemi se dle některých zdrojů dostal do neřešitelných finančních potíží. Spolu s Australanem Rupertem Murdochem (nar. 1931) patřil ve své době ke světové špičce v oblasti tisku, který byl vřele přijímán vedoucími státníky celého světa.

Zemřel za nevyjasněných okolností dne 5. listopadu 1991 během plavby své luxusní jachty Lady Ghislane. Jeho tělo bylo údajně nalezeno v moři nedaleko Tenerife na Kanárských ostrovech. Španělský patolog stanovil jako příčinu smrti infarkt. Jiné zdroje však uvádějí, že spáchal sebevraždu v důsledku vážných finančních potíží po neuvážených investicích. Dle těchto údajů k smrti prý došlo při plavbě Maxwellovy jachty ve Středozemním moři.

Robert Maxwell je pohřben na Olivové hoře v Jeruzalémě. Po jeho pohřbu vyšlo najevo, že z penzijního fondu Mirror Group podvodně převl 400 miliónů liber, aby tak sanoval svoje ztrátové podnikání. I tato skutečnost mohla být jednou z pohnutek k případnému Maxwellovu rozhodnutí ukončit život sebevraždou...

FRANTIŠEK HRONÍK

Z NAŠÍ (A ROZHLASOVÉ) POŠTY

Když z éteru zní podkarpatské téma...

Z ohlasů na rozhlasový pořad Noční Mikrofórum 6. 5. 2014

Nádherné připomenutí míst, odkud pochází můj tatka. Narodil se v Užhorodě. Mluvil česky, rusky, maďarsky a byl díky tomu světoběžník, a nic pro něho nebyl problém. Nádherný kraj, krásní lidé, úžasná směsice kultur včetně huculů, nádherna! Ta jídla, která vzpomínáte vaří dodnes moje maminka, v sobotu jsme jedli u ní golubce, úžasné!

I v Brně je ukrajinská restaurace – Trizub. Golubce tam mají strašně křehké, výborné a také skvělé zelné saláty s dresingem, který u nás nikde jinde nedostanete...

Vladimír Janík

Hezky se vaše vyprávění o Podkarpatské Rusi poslouchá. Krásná část země, byl jsem tam hned po revoluci a putovali jsme po trase „Užhorod – Chust – Koločava“. Víte, nikde už jsem neviděl tak syté „zelený lesy“, „modřejší oblohu“, nebo černější noc, ... a z té hloubky, jasu zeleně a třpytu hvězd, se tolik, tolik

točila hlava. Škoda, jak by asi „šel“ vývoj, cesta tohoto národa – vašeho národa, paní doktorko, kdyby tato země zůstala v hranicích bývalé ČSR!

Vladimír Baránek

Moc vás zdravím a při vašem povídání vzpomínám, jak jsem na Podkarpatské Rusi byla v r. 2008 na zájezdě. Posílám několik fotografií z Polonin a Koločavy. Moc se mi tam líbilo – překrásná, klidná, nedotčená příroda, i města a velmi příjemní lidé.

Zdeňka Bartáková

Родный край

Додаток до новинки Podkarpatská Rus (Прага – Пряшів)

Не люб свій народ
зато, же є славный,
але зато, же є твоій.

Александр Духнович

А. БЛЫХОВА

Театер Александра Духновича

О театрі

Театер Александра Духновича був оснований в Пряшові 24. новембра 1945 року. На початку екзистенції назвали театр Українським народним театром. Аж 15. октября 1990 року розподілом міністра культури СР ся театр зачав клікати Театром Александра Духновича. Театер є од своїх початків аж до днешній doby професіоналнов і культурнов інституцій. Головным намірінём театра є розвивання культурного жывота Русинів жыючів в Словакії через говоре, драматізоване слово.

Театер був оснований в році 1945 на основі рішіння Української народної рады в Пряшові. В своїх зачатках театр грав в руськым языку а тому зодповідав і репертоар театра. Грала ся переважно руська класіка. Першым театральным дедумом была гра од М. Старицького „Ой не ходи Грицю“ Перша премєра в театрі А. Духновича ся одбыла в році 1946. В 50. роках ся театр переорієнтовав а перешов на український язык. Аж в 80. роках приходит в театрі ку генерачным змінам а театр поступно зачинать грати по русиньскы. Быв то похопительный процес, накілько театр од своїх початків грав про Русинів, а зато было потрібне жебы слово хосповане на сцені театра было зрозумительне про прубілікум. К зміні орієнтації з українського на русиньський язык помогли в тім часі і многы жаждости містных людей, котры ся в тім часі пригосили к русиньській народности і русиньському материньскому языку, што за першых 40 років екзистенції театра не было можне.

Днесь є Театер А. Духновича єдиным русиньскым професіональным театром у світі. Театер грат по русиньскы а шырить русиньський язык і культуру не лем дома но і за границями. В Словакії є поважованый за сцен з найквалітнішых театрів што ся тыкають театрального уміння. Свідчить о тім і участь театра на різных театральных фестівалах дома і у світі і а тыж і найрізнішы оцініня. Репертоар театра ся в днешній добі орієнтує головні на світову класіку но грат і домашніх русиньських авторів наприклад **Гавай** од Михаэлы Закутянской, **Унавена кавалерія** од Дюру Папаргая, або **Пташаче молоко** од Штефана Сухого. Театер мать моменталні 16 своїх герців но сподупрацює і зо словацькыма герцями, котры часто беруть граня в русиньскім театрі і в русиньскім языку як велике обогація. Діректором театра є Маріян Марко.

Про дітей ся в театрі грають приповідкы. Меджі послідні а найзнамішы приповідка належать **Капітан Будзогаш** од Яна Навратіла, **Полєтєтко** од Петра Столічного і Златый ключик од А.Н. Толстого, ку котрый перелоув В. Купка а музику наспівала знама словацка капєла IMT Smile (самособов по русиньскы)

Посліднім гров, котру в тім році театр увів на сцену была трагікомедія Нечуджолож од Л.Н. Толстого. Гра є о тім як бы молоды люде хотіли жыти по новому, но незнають як, а зато жыють по старому.

Театер од своїх зачатків одограв выше 340 премєр!

Гавай

Капітан Будзогаш

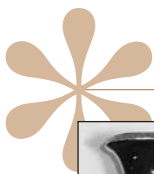
Із репертоара театра выбераме

М. Старицький: Ой не ходи Грицю, 1946, (1. премєра)
Н. В. Гоголь: ревізор, 1947
А.П. Чехов: Вышнєвий сад, 1951
І. Франко: Украдене щастя, 1960
Ф. Шіллер: Марія Стюартова, 1968
Л.Н. Толстой: Анна Карєніна, 1971
А.П. Чехов: Три сестры, 1979
Углар-Карасек: Но-но!, 1990. (3 гров ся театр представив в році 1991 в Голадії)
Н. Макиавеллі: Мандрагора, 1990
Ф.Г. Лорка: Кровава свадьба, 1995
М. Кукучін: Непробуженый, 1996 (Інсценация дістала 1. місце на фестівалі в Італії)
Е. Іонеско: Лыса співачка, 1996 (3 гров ся театр представив на меджінароднім фестівалі в Румунії)
Ф.М. Достоевський: Село Степанчіково, 1998
А.Н. Гончаров: Обломов, 2000 (представитель главной ролі Є. Лібезнюк був номінований

на ціну ДОС – Театральне оцініня сезоны, за мужський герецький выкон)

Х. Бойчев: Окресный шпыгаль, 2003
Х. Бойчев: Орхестер Тіганік, 2004
В. Шейкспір: Гамлет, 2004
М. де Сервантес: Дон Кіхот де ла Манча, 2004
Ф.М. Достоевський: Ідіот, 2005
Ц. Естер: Тоалетарка, 2005
А. Камус: Калігула, 2006
Н.В.Гоголь: Ревізор, 2006
В. Углар а кол.: Добропис, 2008
М. Горький: На дії, 2008
Е. Іонеско: Носорожець, 2008
К. Горак: Боріданів осел, 2009
Д. Папаргай: Унавена кавалерія, 2011
М. Закутянска 2011
Ф. Сологуб: Убогий чорт, 2012
М. Горький: Вася, 2013
С. Мрожек: Літній день, 2013

Здрой: <http://www.divadload.sk>

Zdědil jsem sbírku keramiky...

Prosím o pomoc v mém pátrání po informacích k mé zděděné sbírce o 84 ks nejspíše podkarpatské keramiky z přelomu 19. a 20. stol. Převážně pátrám po hodnotě sbírky, popřípadě nevylučuji i možnost v případě vážného zájmu jednat o prodeji.

Jaroslav Beneš benes75@seznam.cz
(Připojujeme snímek části sbírky pana Beneše. Pokud můžeme soudit o původu, keramiky jsou patrně – většinou – skutečně z Podkarpatska. Věříme však, že se mezi našimi čtenáři najde znalec, který o tom bude vědět víc. Red.)

Babička je z Užhorodu

Moje babička je Ukrajinka, resp. pochází z Užhorodu a cítí se jako Češka... Bydlí v Česku asi od svých 18 let. Nerada o Ukrajině mluví, nechtěla mě ani učit ukrajinsky. Mě to na Ukrajinu táhne, cítím, že bych tam měla minimálně jet nebo se nějak blíže zajímat. Dozvěděla jsem se, že snad existuje možnost dohledat případné příbuzné a že jazyková bariéra, která bohužel existuje, nemusí být téměř žádný problém. Můžete mi, prosím, pomoci? Již delší dobu mi to vrtá hlavou, ale díky současné situaci na Ukrajině je to teď mnohem náležitější. Nevíte o někom, kdo by byl v podobné situaci? Ráda bych si promluvila s lidmi, kteří se zabývají podobnými rodinnými otázkami, nejlépe s těmi, kdo má prarodiče nebo rodiče z Ukrajiny. Doufám, že existuje nějaké společenství.

Markéta Gulášová

Elizabeth.Caine@seznam.cz

(Podobné otázky si klade mnoho našich čtenářů, a jak jsme přesvědčeni, i spousta dalších občanů, kteří pocházejí Podkarpatské Rusi, nebo se tam narodili a žili jejich předkové. Opakované se stalo, že zveřejnění jejich dopisů pomohlo najít stopy rodinných i národnostních kořenů, objevit příbuzné atd. Také výzva paní Gulášové najde, jak doufáme, ohlas. Pokud se jí někdo ozve, jistě si vzájemně vymění i bližší údaje – jména, místo pobytu atd. Red.)

O svědectví ministra Františka Němce i o huculských koních

Pročetl jsem poslední dvě čísla vašeho časopisu Podkarpatská Rus. Jejich obsah je zajímavý; podle úsudku mých přátel se naskytá možnost, aby vznikl samostatný stát Rusyn Republic. Jako dlouholetý podporovatel Rusínů na stránkách „Kanadských Listů“ bych rád pozdravil vaši organizaci. Mám v pozůstalosti po generálu Mikuláši Ferjenčíkovi zajímavý materiál, včetně jeho pokusů o obnovení chovu rusínských koní (huculů), když byl ředitelem hřebčince v Turja Remetách, který vám rád věnuji. Některé materiály z doby Slovenského národního povstání jsem předal Muzeu SNP v Banské Bystrici. S MVDr. Ferjenčíkem jsem se v USA několikrát sešel a různé věci s ním diskutoval, např. pokusy o vylepšení chovu vybraných rusínských huculů a hafflingů z rakouských Alp. Dávám dohromady materiál z pozůstalosti čs. ministra pro P. Rus Františka Němce, který popisuje, jakým podvodem byla Podk. Rus koncem 2. války Československu násilím ukradena. Doufám, že se můj zdravotní stav zlepší a že se zúčastním některých vašich akcí. Přeji vám všem zdar!

Ing. Mirko Janeček s manželkou Janou

(S panem ing. Janečkem jsme v písemném kontaktu, rádi jsme si četli v Kanadských listech, které dlouhá léta vedl. Za nabídku děkujeme, rádi ji využijeme. Moc ho zdravíme, přejeme zdraví a máme radost, že je stále aktivní a zúčtuje své dlouholeté publicistické i badatelské zkušenosti. Pokud jde o názor některých aktivistů stran vzniku „Rusyn Republic“, v současnosti pro podobný projekt nevidíme reálný smysl ani prostor. Red.)

Zná někdo jméno Demetera Markulčeka z Jasiny?

Pocházím ze Slovenska, z Povážskej Bystrice. Chcel by som vás v rámci vašich možností poprosiť o pomoc pri pátraní ohľadom predkov z Jasiny z otcevej strany. Jedná sa o môjho pradedu, ktorý sa volal Demeter Markulček a narodil sa 17. 10. 1899 v Jasine. Mal aj brata, neviem, koľko mal rokov ani jeho meno. Odišli spolu vlakom do vte-

dajšieho Československa asi v 30. rokoch 20. storočia. Môj pradéd Demeter sa usadil na Orave na Slovensku, tam sa narodil moj dedo v roku 1934; jeho brat pokračoval smerom do Pterova tam sa aj usadil. Mal syna Petra (nar. 20. 9. 1945), ktorý bol významným sochárom v Česku.

Potreboval by som zistiť nejakú príbuznú rodinu v Jasine a vidieť nejaké úradné dokumenty predkov z rodokmenu.

Martin Pliesko pliesko18@gmail.com

(Tak vida, ďalší umelec s rusínskymi koťeny, ktorý pôsobil v Česku! Petr Markulček byl známým malířem a sochařem, žil v Přerově (zemřel v r. 2007). Pokud jde o pátrání po rodinných kořenech pisatele dopisu, můžeme poradit pouze to, aby se osobně vydal na Podkarpatsko do Jasiny, kde v dokumentech v místní matrice, na faře či na příslušných úřadech v Rachově – Jasina patří do Rachovského rajonu – najde stopy po svých předcích. Telefonický či písemný kontakt je sice možný, ale zdlouhavý. Red.)

Partyzán Timofej Simulenko

V rámci jednoho bádání se pokouším získat informace o člověku, který se jmenoval Timofej Simulenko a narodil se 16. 6. 1916 v Seredném. V kolonce „národnost“ uváděl Rusín. Ideální by bylo, kdyby se někde dal získat výpis z matriky narozených. Cenné by byly i jakékoliv informace k rodině tohoto jména, jestli v Seredném stále existuje atd. Prosím, můžete mi poradit nebo nějak pomoci? Timofej byl partyzán z oddílu na Ploštíně. Po válce zůstal v jedné vesnici na dohled od Ploštiny. Žijí dva jeho synové, ale ani oni nemají věrohodné informace o jeho životě před partyzánskou etapou a o jeho rodině (svých příbuzných) v Seredném. Po válce se navíc zapletl s protistátním odbojem a z Leopoldova se dostal jako zlomený člověk až v roce 1964. Je to moc smutný příběh... Přikládám partyzánské fotky Timofeje: Skupina beze zbraní – Timofej je vpravo nahoře. Na druhém snímku je vlevo vedle Murzina (Murzin je muž s bradkou)

Jiří Tesař fideo@seznam.cz

